

الشمس رب العالمين

پیام آفتاب

در جواب پیام مشرق و مغرب مرتبه واکتسراقبال لاہوری گوینتے ایمانی

از قلم

فکسار میر کریم الدین برق منشی قاضی ایم بی۔ ہائی سکول کوئٹہ

ضلع لائل پور پنجاب

(اسباق پر روحانیت و مادیت)

برای مطالعہ احباب و قدر دانان علم ادب زبان پارسی نوشتہ شد

۱۳۴۱ هجری المفدس

در مطبع وزیر چند امرتسر با تمام بھائی بہادر سنگھ منیجر چاپ شد

قیمت ۸ روپے

تعداد ۵۰۰

بار اول

فدر عالیجناب نہربائی شس نواب صاحب بہادر والی رامپور
 خلد اللہ ملکہ وحشمتہ

اعتقاد و خیرش با آقائے عالیجاہ کم
 مہمنان را اینقدر امداد از او آمدہ
 دوستان گفتہ کتاب خویش معنوں کنی
 ہر یکچہ بر اعظم خود فخر مذہب یہی کند
 نشان اتنا عشریہ از دانستہ در ہست
 مرصاوش آمدی ایے تاجدار رامپور
 حب تو تسلیم شد از بس بیدبیر و شیر
 پیش ازیں یک بار شوم در جناب تو رسید
 بو سن رعسوی با نوزدہ صد ہستال
 ہست امیدم کہ در درگاہ تو با شوم قبل
 بارگاہش را ب ذکر یہ بر سر و چشم انہم
 دفتر یہ بودہ کہ در تحریر بنا مد آں رقم
 در جوابش از زبان چیز نہ بہر دل فکرم
 بارئیس ابن الرئیس من بسود بیگوم
 خادم و حامی اہل بیت من تا نام
 یا دل خندال مگر قربان نامت یہ شوم
 حب خود در تحفہ درویش من آورہ ام
 نام در دفتر نوشتہ افتخارے شہ ہم
 مجمع شعرائے سرکاری شدہ با صد ہستم
 ایں کتابیہ را بہ پیشیت یہ کم اے محترم

M.A LIBRARY, A.M.U.

PE2438

بسم اللہ الرحمن الرحیم

ویساجہ کتاب ہذا

۲۴۳۸

عرصہ تہ ماہ گزر رہا ہے کہ دکتور شیخ محمد اقبال صاحب ایم اے۔ بیرسٹر لاہور اور
طاب نہایت ہدایت دہنی یعنی سرازیر بن سرکار انجلیسیہ عطا شدہ بود۔ کہ برآں تعلیم یافتہ
مسلمان ہند متعجب ماندند کہ دکتور صاحب را بہ این خطاب چہ نسبت است۔ چہ آکہ او
یکے از شعراء قومی ہستند۔ و علامہ مشہور اند۔ حالانکہ در معاملات ملکی چیزے بہرہ
نہ گرفتہ اند۔ بر این خطابش شہرہ ہند بہ کثرت خامہ فرسائی نمودند کہے خوب نوشت
و کہے زشت۔ لیکن چون در شاہدہ نزد لاہور بدیں خطاب دستاںش پارتی (طلبہ)
دادند۔ و بآں سر جاں مینار و صاحب فنانشل کمشنر پنجاب د کہ عالم علوم مشرقی اند
و سر اید و رو میک لیکن صاحب حاکم اعظم صوبہ پنجاب ہم مدعو بودند۔ جان بینا نہ صاحب
گفتہ بود کہ این خطاب شیخ صاحب را نہ از پیئے خدمات ملکی رسیدہ۔ بلکہ از خدمت
علم ادب فارسی وارد و کہ نمودہ۔ بہ صلہ اش عنایت شدہ۔ بآں رو شیخ صاحب
فرمودہ بود کہ من یک کتاب پیغام مشرق یے نویسم۔ ازاں واجبات این خطاب ظاہر
خواہند شدہ

ہمہ اہل علم را انتظار ہے بود کہ آں پیغام مشرق چہ خواہد بود۔ آیا۔ خدمت قوم
یا تعریف سرکار۔ چنانچہ بعد از انتظار بسیار دیر و آں کتاب را بدستے دوشتے دیدم۔
برادل صفحہ کتاب کہ تا نیتل یے نامند "و اللہ المشرق والمغرب" مختصر آیت

قرآنی تحریر ہو۔ واندر اہل بہ زبان اردو۔ وجہ تصنیف رقم کردہ است کہ لفظ
 ہمید کتاب نوشتہ است۔ کہ در جواب الہامی شاعر گوئیے کہ پیغام مغرب نوشتہ
 بود۔ ایں کتاب را بجوایش نے نویسم کہ مشرق را در ترقیے روحانی درنگ نیاید
 سکود۔ چہ کہ دریں جنگ اعظم یورپ کہ چہار و نیم سالہ بود و در ۱۹۱۸ء ختم شدہ
 بود۔ از بہبود گیے و عو کے مادیات سلطنت روسیہ و ایمان بریاد شدہ اللہ سے
 نویسید کہ انجام مادیات تنزل است۔ کہ اذل سبقت ترقیے روحانیت حاصل سے
 شود۔ حالانکہ ہر کالے را ازلوالے "مقولہ معروف است۔ بدیں تخصیص روحانیت
 و مادیات چیزے نیست۔ و ہمیں طور۔ راہ و رسم قدرت اذ اذ غائر افرینش جاری
 ہستند قومیکہ و بروزہ مادیات بکتا و معروف زمانہ بود۔ امروزہ در قہر ملت و
 گمراہی افتادہ است۔ و گہر کہ امروزہ روحانیت کمزور است۔ فردا۔ بر مہراج
 ترقی سرافراز خواہد شد۔ و کتور اقبال صاحب در فہم خود۔ نتیجہ جنگ عظیم مذکورہ
 را بر تھک اور اک خود بخوبی نہ فرسودہ است۔ ما نے گوئیم کہ جنگ عظیم یورپ علوم
 و فنون و مطلق العنائیے مغرب را خوب برباد ساخت۔ و اکنون آوازہ حریت
 و آزادی و مساوات و حکومت جمہوری نے آید کہ اذل سبب موجودہ شورش
 عالم پر پاشدہ است۔ دکتور صاحب مذکورہ پیام مشرقی، خود را بہ نام تائیے
 جناب غازی امان اللہ خاں و ایسے کابل قلد اللہ ملکہ نام زد کر دہ است
 مگر افسوس کہ در آغاز کتاب خود بسم اللہ شریف ہم رقم نہ نمودہ۔ و نہ حمد یا ری
 تعالیٰ و نہ ثقت حضرت رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم نوشتہ است۔ کہ لوازمہ شعرا
 مشرق است۔ بلکہ آغاز کتاب از قصیدہ امیر صاحب مدوح افتتاح کردہ است

و بعد ازاں غزلیات فارسی و رباعیات و غیرہ دیگرجمع کردہ۔ کہ بسا اوقات در
روز نامحاجات اردو کے پنجاب چاپ شدہ بودند۔ ایں نظم ہائے ہم چہ حقیقت
دارند کہ ازیں ہا نسبت بہ روحانیت بیچ نیست۔ بلکہ بہ خودداری و معاطات سیاست
چند خیالات دیرینہ ہستند۔ از دیوان ہائے گوئیے ایمانی و حافظ شیراز علیہ الرحمۃ
بقدر دانہ خرد دل تعلق نمازند۔ چہر کہ در اں کتب بھر امواج تو حیدر و غنائی سے کند۔
مگر در ایں کتاب چنیے ازیں خیالات ہم تحریر نہ کردہ است *

مایاں اردو سے سخن فہم و نکتہ شناس پر سیدہ بودیم کہ بخیاں شما ایں ستمناپ
پیام مشرق پیچے مانڈ۔ اد جواب داد۔ کہ ایں فقط کار تجارت است۔ نہ کہ خدمت قوم
مگر آہے۔ در الفاظ حسن تخیل بخوبی ہوا بدائے نشود۔ در سالہ صوفی پسندی
بہار الدین گجرات پنجاب۔ شخصے چوہدری غلام حسین صاحب ایم۔ اے کہ مسودہ
ایں کتاب را جمع کردہ بود۔ از بسیار دور و شور بہ کتاب مذکور و دکتور صاحب مذکور
چنیے از تہرین نوشتہ است۔ کہ خیالات اقبال صاحب از آسمان ہفتم آمدہ اند۔ و
کتاب نظیرے ندر در مگر بقول شخصے ع۔ پیراں نئے پرند۔ مریداں سے پرانند۔
درست آمدہ۔ گوئیے کتاب خود را در پت حالت جرمتی نوشتہ است۔ مگر حافظ صاحب
شیرازی در عین زمانہ امن کہ سجدت پادشاہ وقت طفلان شاہ را سبق سے
داد۔ و در غایت آرام و امن دیوان خود را در منزل وحدت از ہزار ہا قسم ستارہ
و شبیہ مرتب کردہ بود۔ و دکتور صاحب۔ در خاص عالم شباب سلطنت انگلیسہ
در ہند۔ در اں وقت نوشتہ کہ زمانہ شور و شہر بہ پایا است۔ و ہر کسے دیگے را از
خود کمتر سے دانند۔ نہ اصول حریت سے وانند۔ و نہ آزادی را قدر سے دہند۔

بلکہ عادات نیکو و سیر و حمایت ہمہ مردماں فراموش ساختہ اند۔
 کجا شاعر و رنگِ قوت۔ کجا لسان الغیب شیراز۔ کجا حضرت تہجدان
 حقیقت و وقایع بنگار سی جملہ کتاب "پیام مشرق"، ادبیات سادہ و قلیل المقادیر
 و رباعیات و تعین کلام شعرائے فارس نوشتہ شدہ است۔ دقت کتاب مذکور ہم
 بسیار دہشتہ است کہ ماسوائے اشعارے دیگرے خریدے نتواند کرد۔ زبان کتاب مذکور
 فارسی قدیم است۔ مگر کتاب من پیام آفتاب۔ ہمہ در زبان پارسی موجود یعنی
 زبان سادہ و سلیس نوشتہ شدہ۔ ناظرین خود تمیز خواهند کرد۔
 صرف حسن تخیل مفید کار نیست۔ بلکہ امر فایده بخش این است کہ در دنیا
 مانند و بودن را اسلوب معلوم شود۔ و اولش از ذکر کار و حمایت است
 ذکہ ادیت۔ من کتاب خود را برائے فایده عام و خاص نوشتہ ام تا کہ درست
 ہر کس بہ آسانی برسد۔ امید کہ طالبان حق و سخن ہنمان ہوشیار این کتاب را بوجہ
 احسن مطالعہ فرمہند کہ "و ما علینا الا بلاغ"۔
 نوٹ۔ من میں کتاب را در عرصہ قلیل یک ماہ در عین موسم گرم نوشتہ ام۔
 اگر غلطی شدہ بہشد۔ انتشار شدہ تھائے طبع ثانی درست خواہم کرد۔

راقم خاک امیر کریم الدین برق منشی فاضل
 از گوجرہ۔ ضلع لائل پور پنجاب

بسم اللہ الرحمن الرحیم

در صفت شنائی رب العالمین

بندہ عاجز چہ داند از خدای	قدرتش محدود کرد عقل را
اہل دانش نے کند بس جستجو	چیزے از دانش نیار و رو برو
ایں قدر داند کہ ماہ و آفتاب	از کسے ہستند ایناں جلوہ یاب
دزدانِ خود کے گوید۔ رحیم	از عطا یا یثیش دگر رب کریم
بیشک او واحد حقیقی کار ساز	بندگان را رازق و بندہ نواز
آب و دریا و ہوا از حکم او	مے روند سر گشتہ گو یا سو بہ سو
انجم و افلاک از کمش متقیم	ستارہ اینہا کس نے داند حکیم
ہر یکے گوید کہ من دارم خدا	لیک خالق از ہمہ گشتہ جدا
بندہ را واجب اطاعت ہندگی	بہر ہم جہناں مروت۔ مردمی
گر نئے داند کسے از حق غیر	کرد با بد زود او دیر چوں طیر
برق مے دانم کہ ہست و نیست را	مالک قدرت تھا وہ ہمیش ما

بسم اللہ الرحمن الرحیم
 مائتہ فیصل است حکیم و فاضل
 کنذش بس ز عجب باہر است
 زہمہ باریک فکرش باہر است
 زہمہ باریک فکرش باہر است

در نعت حضرت رسول مقبول صلی اللہ علیہ وسلم

۱ رسول حق محمد مصطفیٰ	گفت ما را هست یک خالق خدا
رحمت و صلوٰۃ بر روش مدام	۲ اہل را اولاد را کرد مسلام
حق پرستی بدو در غار حرا	در طریق معرفت شد راه ہما
شریعہ ابراہیم و موسیٰ کرد دوا	بت پرستی را ہنماہ در فنا
لات و عزیٰ سرنگول از حکم او	کفر و شرکت دور شد از کویہ کو
دور کردہ از عرب دختر گشتی	بیوگان را بودہ در خود پیسی
راہ در ہم جا ہلاں را دور ساخت	اسپ رحمت زووتر بر ظلم تاخت
عادل خراسان از فضل خدا	خوب کردہ صفات او را و ہدای
رونق دادہ بے اسلام را	دین فطرت را علم شد رومنا
در کلام پاک تقریبش فنون	جا بہ جا ظاہر شدہ از راہ ہنوں
تھے توانم برق مدحش را ادا	عقل من کوتاہ و وصفش بے بہا

ہم بہ نوحوں رسالت آمدہ
 دولت تو ان رسیدہ انبیا
 کہ کہ دعویٰ کرد او است نبی
 بی غلط است بعد تو ایم نبی
 رو بیا نبی

اولیں ضیائے آفتاب

مگر تو مے خواہی کہ باشی حق شناس   خالق خود را بکن خوف و ہراس
 فرق باید کرد در حق و گمراہی   آفرین گویند تا اہل نظر
 در جہاں بسیار ہستند علم و فن   دست خود را سوئے جبل اللذون
 ہم شریعت را بخوان از کار داں   تا باشی جسد از آزادگان
 بعد ازین کی و ہنر باید ترا   روئیے محنت بہ از دست گمراہ
 ہر کجا خواہی روی آزادہ رو   از غلامی بدترین چیزے بجو
 کن مطالعہ از تواریخ قدیم   تا کہ سلطان برورت آید ندیم
 در ترقی و زوال مردمان   قصہ ہا بسیار دانی از زمان
 فکر خود را در تیرے واگذا   واقعات دہرا در دل ابدار
 بادشاہ وقت آمد از خدا   حفظ رنبت بایدت اورا ہمسرا
 تابع فرمان او باشی مگر   تا کہ شاکی نہ باشد بہ ہنر
 حق شاہ باشہ باید زود داد   تا بہ نگرا نیت گمراہ یا مراد
 برق باید آدمی را ہوشیار   امن و آسائش دہد تا کہ روگاہ

بعد از علم فکر روزی یابد

علم چوں خواندی بر روزی بیا	دست و بازوے خودت را آزما
زن بکن طعنان بیار و خوب آر	درستایش بندگی خود را بدار
هنر پیشه شو نه بینی از خطا و	باز گویم زشت است رسم گدا
هر که محنت کرد اور مزدی بیادست	هر که غفلت کرد روزی در اباخت
در پئے کارے بیج مشورواں	تیز تر باشی - با شتی کامراں
گرچه اور روزی رساند هر سبب	جستجو لازم تیرا اہل ادب
ہنرور از علم گرہ یا بدکمال	بیج گاہے اونے بیند زوال
نیک نیت در عمل در کار است	حق عیال گفتہ نہ ہر مار است
بہرہ وافر بگیری از حلال	تا شود روزی مزید از منتعال
چیو خیریت بدہ حق دار را	کوروشل - عاجز ہم نادار را
مسک و غافل مشولے ہوشیار	چند روزہ زندگی رایا دوار
دشتہ داران قسہ ہی را بہ ہیں	کن کرم بہ حال ایشاں لئے دین
برق خوش پوش و تجلہ چیزے بد	ایں نصیحت آید ت وقتے بہار

بیان در عبرت انگیزی روزگار

جنگ یورپ را نمیدانی خبر؟	پنج ساله مانند در مغرب مگر
پانزده شاهان کرده جنگ را	فتنه در دنیا مهساوند با رما
اکثری مردم شده در کج هلاک	بندیان بسیار گشته دیر خاک
جبرین و ترکان بهم بلخا ریه	روس و آلتی همرو به طایفه
قتل پسر استنریه شد سبب	سرودیه بد نام بوده اسعجیب
بلجیم بر یاد در راه فرانش	روس مانده یک قلم در قسطنطنس
آخر امر حیدر بیاد در میاں	ختم کرده جنگ را آفریناں
عبرت بگیریم شاید زود تر	جنگ بوده از زمانه بیشتر
چون شوند اعمال مردم بد بول	خالق اکبر نماید یک فسول
خلق دنیا را کند ز بیم و زهر	از دپاوه جنگ یا بی این خبر
دور شوائی مردم ناپاک دور	در زمین انداختی از پس فکوره
جرمنی بر طاقت خود عزه بود	نوحی در ساعت که دنیا را رپود
علم و فنانش را بخود بر یاد ساخت	در شکست آخیزین خود را باخت
در نوال آخری ادایه بین	آن خردنیاں علمه گیرندش ز بین
هر کماله را زواله بیشتر	از عمل ناپاک آمد در نظر
برق دیدی قیصر و لیم کجا	دار گشته خاک در راه فنا

بر حسن و دولت نازباید کرد

روئے نامہ با نواشتند این شهر	بهر عبرت یک مثالے خوب تر
و خیر شای بی بر اعلیٰ بزرگ است	بچ کس بشو هر بدستش مرده است
خوبصورت نیست در ملک این	دیگرے ظاہر شد حال چنین
تنت و ده ساله بچرش چو رسید	اولیں شوهر بیک خود گزید
مرد و قدرت اعلیٰ خدا	باز دیگر را گرفتہ از قضا
ہم چنینک مرد دیگر چار بار	دل شکستہ شد بایں او جان نا
بست و پنج سہ شدہ این زن	جامہ ہائے ماتمی کردہ برود
و شمع و صورت چو پیر ہاربا	خون حق طاری شدہ از ہر کنار
قبول رحم است حتی این تر	دل فسرده ماندہ بیکس نازنین
حسن و دولت گریکے رائے وہد	و دیاشد ارذل و اخف کند
قدرت، بچون را و اند سکے	نثرل ادا بار دیدہ اند کے
شکر نعمت بار ہا یابد ادا	فخر حسن و دولت ماندگی
صبر باید در مصیبت بیشتر	قدرت حق ردور اند کس خبر
برق زر رحمت مکن نمود اجداد	در توقع بائش دریا و خدا

نزکیہ نفس در تحت شریعت

شرع پیغمبر قرآن یاد دارد	تابه پیش زود را و دوست دارد
لا شریک الله واحد را بداند	بت پرستی رفته پیش سکا هراں
زنده و مرده بگردن کار دوست	یاد او - در غول بها بند مثل دوست
قتل تا واجب و زردی خط نیت	حفظه همسایه گزین خوش ایدت
کذب گفتن را بمن شبیه و منکر	مرفیبه خالق نه بچگی از قیامت
انتقال گیرد خدا انسان را	در عبادت همه رود یا و زلفا
گر کنی نیکی ترا را معنی شود	نمیه با در جنت است غلظت و مهر
برگشتن به مرسلان ایمان آمد	بر ملائک هم یقین حق و یار
رویه و حج و نماز و بندگی	هم زکوة آمد و بنو حور سبندگی
در عمل با شکی اگر تو متقی	سبزه شربت و در کن از خود شود
نفس اماره بکن قابو جو	پیش او هرگز نپاشی تا احوال
آرزوی بد بزدی دور کن	یا کلام حق مرتب کن سخن
صحبت نیکیا گشتی اگر افضیاد	این نماز سازند حق یاد و شهاد
برقی یا و مرگ کن اسه مهربان	قابر استی آخرت یا بی مکان

کنج عافیت چه چیز است ؟

کنج عافیت ندیدم در جہاں	گرچہ من بسیار گشتم در جہاں
فسکر روزی این چنین بیکار کرد	ہیچ دشتم بجا ہے پیش مرد
قسم وردیشاں بہ اسے نان اند	گوشہ بگرفتہ مگر نادان اند
نغمہ یہ پُرسی از خدا خاموش اند	بنگ و چرس و نشہ مادمہوش اند
خوب دادہ اند تشریعت را عذابا	در سماع و رقص ندیدم لاجواب
تاں پس ماندہ بہ مہماں مے دہند	ایں صدائے تال در دنیا کنند
ایں چنین بسیار دیدم ز اہداں	دشت مسکن کردہ اند از بہر تال
و رکت پہناں شدند شاید ولی	راست مے گویم ندیدم متقی
مگر تو خواہی از خدا فہمی ہراس	اندکے ہر روز خود را خود شناس
کم غور کم ہیں و کم گفتار باش	د تلاش حق کئی دل پاش پاش
آں زماں بکیسو شدہ کن بیندگی	تار و دال دل ترا افسردگی
گوشہ عیالت گرفتہ سجدہ کن	بارہا شجرہ دعا را دست زن
از خطایا و گنہ توبہ یہ گبیر	پیش او عاجز نما مثل ظہیر
ہر حق اسید است از لطف خدا	از درش خالی نیائی ایے گدا

حیاتِ جاوہاں چسیت ؟

روڈ محشر دودے آید ہداں	جلہ پیغمبر بگفتہ یکاڑاں
گر نکو کاری۔ نکوئی بد روی	گمبیدی کاری عذابِ جاں شوی
در عبادتِ خوبتر دے بزن	غفلتے را اذول خود دور کن
پیش تو بینی نہ زرمائند۔ نہ مال	آخری مانند خدا سے لایزال
ظاہر خود دور داراں طلب نہ	خدمتِ اتاں را شہو بہرہ دہ
عاجزہ و تاوانہ را راجھے بکن	مال خود را درتہ خانہ کن
علم دیں را کن حمایت اے سپر	تا یقینے سرحد و پاشی مگر
اوگتا ہاں دامن خود دور دار	در چہن دل۔ تحکم تو بہ را بہکار
ہم صغیر و ہم کبیرہ یاد کن	پیش یک روئے نہکا ہے کن سخن
بر نماز خود نہ فخرت بایدت	بلکہ جان و دل بہ کسرت بایدت
رہنمائی کن مگر گم گشتہ را	تا خدا رتبت دہد روزِ جہا
سخت گیری۔ سخت گوئی دور آ	حسرت و نرمی کند صیدیہ بہ کار
لطف کن ہر دم بہ مخلوق خدا	ہاں دارا باش ہر لحظہ صفا
برق این است مدعا یہ زندگی	ایں تمل واجب مگر رہندگی

در بیان بیدارے

ہیں مگر گویند میر غان سحر
 آفتاب آمد بسیر غفلت مکن
 ۲۔ بیا بیا ماشر ایک بستہ گی
 نغمہ نواز ہر اسے خود بیا ر
 رو دے آئید مگر روزے شمار
 تا عمل پائے تو میرانی شد بند
 ۳۔ ماننے داریم پھنسیں پائے
 لشکر نعمت با مگر چنداں کلیم
 تو اچھا افکار احسانے کئی
 واقف اسرا بہنہ پائی تو کئی
 ۴۔ خوان شاہ دین خود را بر ملا
 قل ہوا اللہ احد ما را خدا است
 برحق باید کہ حق در دل گزین

دو دوتر ہر چیز سے غافل بشہ
 پا در آئیہا کے بہ بستر کم بکن
 یا دحق را وہ بحسبت زندگی
 حمد فانی را البینہ در گذار
 تاجہ خواہی ہر در پیش کر چکار
 اند کے پیار پیشیت آورند
 در نیازش آمدہ ہر دم ویلے
 مے کلیم آخر بساط خود نہایم
 شد فراموشت مگر آں مروتی
 محنتہ سنج فضل رہا نی توئی
 نام ادبہ خواں۔ بعد الحمد را
 لا شریک۔ بے پیر بے اٹھما است
 سیفیتہ خواہی بے دراز کا بلین

لا یستحق حق کہ غفلت در یواب

در ذکر شب خیزی

مگر تو می خواهی که باشم هوشیار
 تا که از آفات تو مصون شوی
 پس فلک را خوب از فکر نگاه
 نشا بدرقه رت بتو جلوه دهند
 گاه نوابت بین و گاه سیارگان
 شکل هر یک آمده از بس جدا
 نظم و نسق قدرتی است رونما
 که کشاں پر دین آمده مثال
 آهرا این پیدا کیسے کرده سما
 بندگی او بکن در وقت شب
 چله دانا یاں بگفت این راز را
 هست کس از بندہ ام امیدوار
 من و عاے شب پدیراے کم
 این سبب است او کیل بے بدل
 برق درو برانہ بر آب رو
 وقت شب و کبر خدا یاد دار
 پیش حق فرخنده و خنده روی
 در شب تاریک انجم را گواه
 در تبس و سس بے پایاں دهند
 قلب و ذوق و ذوق و دیگر بیکمان
 حال ایناں خوب سے دانند خدا
 تو بیند الخ شهاب از صفت و
 در شمارے بعدہ را مجال
 پیش قضا ہر شدہ صبح و ما
 سینہ ات روشن شور و فضل رب
 وقت شب آ و رد آید از خدا
 حاجتے دارد بمن او بے قسرا
 ہم گنہ بخشم و رحمت سے دہم
 رشتہ اش بحکم دیگر سے ذوالفضل
 چند ساعت تو بہ گہر و راز جو

امتنائے شکم و نفس پروری

امتنائے شکم رنجے آورد
نفس را قابو بدار اے ہوشیار
محصہ چوں پیکر گشت از بار طعام
جاذب سینہ نمنی ذکر خدا
او صد اے خوف در جانت نہند
سگاہ نماید بارغ و گلہا لیے بہا
او ترا گوید بہ ہیں الطاف من
پیر کے من بکن تو اے جواں
گھر تو جان خود سپردی با خدا
یا در ب راورد کن تو اے عزیز
جسم خود را از غذا ایسے پیکر
روح مرده می شود پر خوار
زین سبب تو آب و ناں چند آن
بر تنی کم خور و عبادت ز ضرر
بار ہا خواب پریشاں سے دہد
تا نگہ گوی تو بہ اے ناں خوار
ابن سینہ نفس باید بد تمام
بہموات شیطان باشد بے حیا
قتلہ ہائے بعید و پیش آورد
سگاہ مسکانتے بد فضا با ہم تظار
دوستدارم بادت با من سخن
تو چہ خواہی از خدا کے بے نشان
نفس را خالی بکن زین ذکر ہا
تا ز نور معرفت یا بی تمیز
دور دار ایسے صاحب و الاثنان
طلب طاعت کے مشغول بجا رہا
مے تو اس از بندگی زادے بہر
تا شود فی الفور روح پر سرور

بہائی

دروغہ بزم خلقت کس نے پرستہ کی گیت
بہ فرار دم پہنچا آئینہ کار و حق و عام
ایکجا حامی تملط سے کنی تامل و باقی
ایں بادیم بادیم بادیم بادیم بادیم

از روضہ تاج محل اگرہ چہ سے توال خواند

گاہ شنیدی یا کہ دیدی تاج را
شہرہ آفاقی فخر آگرہ
ساختہ این قبر را شاوچساں
بر سر جنا وصیت و انشاں
گفت بیگم این چنین تعمیر ساز
تا کند با آسمان را دنیا ساز
کثرت در و چو اہر شد نثار
تا بہاند دیر این در روزگار
باغ و گلشن خوبے دار و پہا
صنعت دیرینہ آید یادگار
در حدیث آمد کہ قبر عالی منشا
در محل خود را نمائی پاکیزہ
بعد از مدت بہ پیش این فخر ہا
خاک و آب و گہد با شد در پہا
این چنین کارے بکن اگر کار ہا
نام نودندہ باشد در بقا
چوں ہمہ عمرت بہ بدکاری گذشت
نام تو اناں را بہ روزی بکار ساز
تا تو اناں را بہ روزی بکار ساز
یا برائے رہرواں بہاں سرا
چاہ و مسجد را بہ پیش طیار کن
یا بنا کن مکتب و دارالعلوم
چاہ و مسجد را بہ پیش طیار کن
برستی خواہی زاد دیر را و حننا
علم دین را بشکر کن تا چہین و درویش
در غسل کوش و خود را کہ تم
کن عمارت نام تا ما قد سجسا

قطعات

مشرقی و مغربی دہندہ گرہ ہند
یہ سچ و سچ در سچ پیدا شود شاہ ہند
(دیوگن افانہ از انون)

مشرقی داند کہ من فاعل تقدیر است آدم
مشرقی فہم کہ کمال آمدہ از یکتا
(مصنف کتاب ہذا)

نشانات حرکت و زندگی

مشرق و مغرب نہ گفتہ بندگی
مگر نبودے آفتاب اندر جہاں
جہل و ظلمت را ایدہاں را و فنا
نور سے سازد جہاں را خوش فضا
روشنی سے مہر و ماہ از ذاتِ اوست
ہستی دینا و آب است اسے سعید
گرمی سے غور شید پر بھرے دودید
لعل و یاقوت از شمعائیش آمدہ
مشرق و مغرب شمال و ہم جنوب
جسم و روح از جمالش لا رگیر
آدم و حوا نہ اندے در عدن
از کلام حق ہمیں است آشکار
ایں بشارت سے دہد نہ دم بیا
برقی ہم نور سے گرفتہ از ہمیں

آفتاب آمد و لیل زندگی و
اندکے - بسیار بودے در ہماں
علم و حکمت را بخواں لا رخدا
جلہ حیوانات را دادہ بقا
از ہمہ عالم چھاں نام شکست
دہم آرو آب از لطفش مزید
شد بخار بیکراں بر کوہ پدید
گوہر و مرجاں عطائیش آمدہ
ویر و بالایا کہ کشیت پڑ چو ب
عقل و دانائی و طاقت بے نظیر
مگر نبودے آفتاب اندر سخن
بر رسولِ مجتبیٰ شد آں نثار
مطلع انوار رب ذوالعلا
خوشہ چین شرع ختم المرسلین

ایمانی

در جہان است ای ایمان
از خدا و خلق تا خوش بخت
از کلمہ آمد و بیاں مال و چاں
ہو گشتہ سے کلام نہ پیدائیں

ذکر و شکر حق بکن اے کامکار
 نعمت ہائے بیکراں یابی مگر
 چیزے از دست بدہ یا عاجزاں
 شکم سیرے کو کند خواب گہراں
 دست گیر بیکراں با ید ترا
 عاجز کے کو نام اللہ را دہ
 تا ترا ید۔ ساکیں را بدہ
 داؤن و خوردن تو سی تربندگی
 چوں خدا دادت بد گہراں ہم بدہ
 لغتش را شکر با با ید مدام
 مگر زخوان خود سانی با فقیر
 ز یدہ محتاج را مرد و قوی
 بعد داؤن شکر ہم با ید ادا
 برقی ہر ساعت بخوان الحمد للہ

اعتبار و تدبیر
 هر یک از این دو تبیین اعتباری و ادبی
 با دو قریباً یکسان حدیثی و ادبی
 تبیین و تدبیر و اعتبار و ادبی
 این دو تبیین و تدبیر و اعتبار و ادبی

حریّت و مساوات بقولِ مخمبِ الٰہی

اسکل من اخو؟ گفت رسول
 حسب و نسب خود نی آید بجا و
 گو که حبشی آمده حضرت بلالؓ
 خربت و اقمئے اردد به پیچ
 تا توانی خدمت انسان کن
 یک جہاں پر سید از حضرت مسیح
 گفت بہتر از ہمہ تسلیم من
 ہر چہ خواہی تو سلوک از دیگران
 گر تو عزت مے کنی عزت کنند
 بہترین اقوال را تفریق کن
 چوں ہمہ انسان بہ پیدائش کیلند
 این خودی را در کن والامفات
 ہیں۔ تنازعہ ہا چہ بر انداختی
 برق آمد خاک رسی در جہاں

کلام دہقان ضعیف باو خستر خود در راہ

از پئے تفریح بر ہنرے - بٹام	من نشسته بودم دیدم بہ گام
روستا دھتے وجیہ و زور مند	بر سرش بارگراں و مستند
در پیش پدرش بہ دوری گفت این	جان من آہستہ رو بہ ششم قرین
گفت بابا - نزد آہ - ویرے مکن	منزل مادر مانند در سخن
تا نباشد دزد گیرو - یا را	سختیہ آید - من لا چار را
گفت پدرش - من بخودم حق غیر	بر توکل سے رویم - حالہ - بخیر
عاجزاں را حافظ است اللہ و بس	شور رواں نادیدہ یا صل پیش پس
در جوانی بار بروم من نیے	دود دیدم من تدر را ہم کیے
ہر کہ حق غیرے گیرد بہ جور	زود ازو گیرند قزاقاں یہ زور
دشمنش از گفت اور بہیدار شد	قریب آمد - خانہ را دیدار شد
خوب گفت بہر مردے ہوشیار	تا توانی تخم نیکی را بکار
تا ہدی تا ید یہ پیشیت اے پس	ایں چنین گویند پیراں باخیر
چوں بدی کردی ز خود ہم ہوشدار	در بدل - یابی سنا از کردگار
تا توانی برق احسانے بدار	تا بہ نقصات نباشد روزگار

بیا

کلام دہقان ضعیف باو خستر خود در راہ
نہایت آہستہ و زور مند
از وادای بوطان شاہ

از اہل و عیال غم مدار

اے شہد غمناک از اہل و عیال
عمر بہتر صرف کردی در محال
قادر مطلق و ہر روزی ترا
در کرم باید نہ کوتاہی گئی
گرہ تو دادی ہیں۔ و ہر آہ خدا
بخشش و احسان را اینہا دکن
چوں شدی ممسک ز غمت دور شا
از کوکۃ آمد فراوانی بہ مال
باغبان چوں شاخ زر قطع کند
چوں گرفتگی از قصدا خزیجے بکن
بند زر۔ تا بد بکارے اے سپر
بازے گویم۔ بہ فکر ابر تمام
تا بماند نام نیکت در جہاں
بدی ہمت را مدہ پستی تو نیز

تحويل آیات قرانی

اللہ اللہ میں چہ دور آید پدید	شدیرائے قسم فرقان حمید
عالمات تحويل معنی کنند	مطلب آیات را یکسر خورد
ایں یکے گوید منم لائل قسماں	دیگرے آمد محدث بیش ازاں
مطلب اللہ و لکھوں شدا و	نمرقہ ہائے بیحد و شد و نما
ہر یکے گوید کہ من ہر راستی	تو چہ افتادہ - در نار راستی
صرف و نحوے را نئے داند یکے	مے زنداد عقل کم - لافے بے
قاصی و متقی جدا معنی کنند	صرف گیری ہا بے پیش آورد
قادری و احمدی و جنسلی	ہر یکے گوید کہ من ہستم ولی
حنفیاں چیزے دگر آمد پیش	و عویے بے سودے آرند پیش
قاری و حافظ بنودے بر زیں	ایں کلام حق نمائندے ایں چنین
ایکے قراں را بجوانی خوب خواں	معنی و تفسیر خواں ایے نکته دار
از ہر اے نفس قراں را مہ گیر	از احادیث صحاح چیزے پندیر
کن مطابق قول اللہ در سول	از بیان خود نہ تو با سستی ملولی
برقی سے گویم ز قراں ہو شدار	معنی و تاویل خود را دور دار

بے حیائی و دختران در شرقی بلوچستان

اکثرے دیدم بلوچستان را
 بے کتم حالات مشرق را
 دختران ژدب پس تا نگه رواں
 دورے تا زمند گویند این چنین
 این چنین حرکت ز پے علی بود
 گرچه او با ندی کفند از مسخری
 بے حیائی پیشه کردن اختیار
 جیرنے دارم کہ کلا یہ محال
 دیں سبب تعلیم دیں در دختران
 دور کن این رسم پدر را از نظرف
 بچه گان آوارہ سے گمروند ازین
 بچه گان را علم دیں باید گنوں
 دختران از علم دیں بیدار کن
 از بچے تمثیل برقی آمدیاں

ہم با صحرا و ریگستان را
 دیدم از چشم خودم مائے چنناں
 قندے خواہند یسا از رہرواں
 وہ کہ من ہستم حنین و ناز میں
 عفت و عصمت بہ باداں یہ رود
 ۳ خطراں سکار آید بد نری
 ہیچ مذہب راستے باشد شمار
 تا کنوں دارند این رسم بحال
 بود لازم مسلمان را بنگیاں
 ایکہ توہذیب را دانی لطیف
 طول ے گیرد فواحش بتہیں
 تا کہ بدرسمی نیندازد فسوں
 دور گمرد تا کہ این رسم کہن
 چو پ نر آخربود ہچو کساں

بادِ شمالی چہ خرمے دہد

مژدہ مے آرو سحر بادِ شمال	برگل و گلشن کند بلبل مقال
سبزہ مے جُند بید و حق نگر	مے دہد آپ رواں مارا خبر
مور و ماہی پاکہ مرغانِ ہوا	مست مے گہ دند دریا و خدا
اہلے آید بچنبش ناگہاں	موسم گرما ہند پیشیت نشان
ایں ہوائے روح پرور جانفزا	کردہ ظاہر ہیں فقط کوششنا
ایں دبستانِ جلالی راہ ہیں	بالائیک باش چیزے ہم قریں
گر خدا خواہی بدیدن بر زمین	اندکے ہر روز در خلوت نشین
ہم بہ ہیں یکدم گل و گلزار را	مرعہ تسبیح خواں و بس ہشیار را
تا ترا چندے بیاید عقل و ہوش	مثلِ مہد یک زماں چیزے غروش
دور پشی زوداد مکر و ریا	لذیر وحدت تا کند سینہ صفا
خود شناسی بہترین کاریے بود	اندیں راز و نیاز حق شود
صاف دل پاکیزہ جان و نیک شو	تا کہ بینی خالقِ خود رُو برو
ہر گاہاں رحمتِ خلاق ہیں	ادبِ اسے سجدہ زید آورجیں
پر حق یک ساعت خود سی راودا	لذیر عرفاں را بہ بینی آتشکار

اشارات باد جنوب بہ آدمی

این اشارت می کند با وجود
 موسم یا در آن تمامی ختم شد
 وقت شروع رخت و حال چه کتی
 و قریب آسمانیش نه خود پنداشتی
 آن جوانی پر چه یا موسم پندار
 در خزان کسختن می آید بکار
 کن چه از وقت پیا پیوسته تو
 هم بدرنگا چمنش شوی امیدوار
 از طبیعت نیم ساعت پسندگی
 چشیده از دستت دیده خیرات را
 قادر مطلق اگر رحمت کند
 از غرض هر وقت طاعت را بکن
 خوبتر می رسد راه غفلت با ختی
 بر تو نشسته گویم نه این پا و در

قلبه را می پیچ است و هم جواب
 در سیاه امی همی سودید
 دیده شد آن تو چنین مرد افکنی
 نیک منزل را پس بگذاشتی
 وقت پیری از خزان آمد شمار
 وقت درویدن آید فشار
 توبه واستغفر الله تو بگو
 تا نیامد به میانه آید بکار
 بهتر از شاهی در ره گندگی
 تا قبول تو بود دست دعا
 چه عجب گر رحمت ه سنه دهد
 در عبودیت شود حل سخن
 راه رفتن را چو نشناختی
 تا توانی زود غفلت را گذار

در محبت خورشید و ماه و ستاره
 در محبت آسمان و زمین و گیاه
 در محبت آتش و آب و هوا
 در محبت کوه و دریا و صحرا
 در محبت شهر و دیار و ملک
 در محبت پدر و مادر و ملک
 در محبت دوست و دشمن و ملک
 در محبت همه و همه و ملک

آوازہ مشرق چہ سے گوید

از طلوع آفتاب آمد خبر
 عقل داری محنت کن مہربان
 داود راہ و روزی ان درکار است
 کاہلی و غفلت پیکار است
 بہت جاپان را باید بہ بین
 ہم ترا شاید ہمیں کار چہ بین
 صرف و صنعت مگر کاریے مکن
 ذکر اللہ بہتر است در ہر سخن
 خدمت قومی و ملکی است راست
 علم روحانی مگر لازم ترا است
 جمع در را طلب دنیا تو بدان
 خدمت زر از ہر اے علم زر
 حاکم دین را ہیچ او خدمت نکرد
 رفت جاپان از ہر اے علم زر
 چوں خدا خواہی درت ناہید بکار
 علم دین را ہیچ او خدمت نکرد
 گم بہمہ دنیا بد سنت آید ت
 چوں خدا خواہی درت ناہید بکار
 دود تہر خیز و کاریے دین بکن
 از زر و مالیت سینے را بید سخن
 زر کند غافل تر طلب حق پیر
 طالب دنیا است گویا پریشیر
 محب ملک و قوم را کمتر شمار
 اولین است فکر عقبی یاد دار
 برق این دنیا است و غفلت عبور
 طالب حق مالدہ بہ ملکاش خوب ہر دور
 این طلب را از دماغت و دروہ دار
 چوں خدا خواہی درت ناہید بکار
 از زر و مالیت سینے را بید سخن
 طالب دنیا است گویا پریشیر
 اولین است فکر عقبی یاد دار
 طالب حق مالدہ بہ ملکاش خوب ہر دور

آوازِ مغرب برائے صلح و آزادی

بابِ آزادی و صلح کردہ دا	و لسن از مغرب بدادہ این ندا
ہر فریقِ جنگ از خود دور رفت	صلح کردن راسخ منظور گشت
اکنوں مے پیغم کہ رفتہ چار سال	آشتی کردن شدہ کارِ محال
ہر یکے مکہ و دعا پیش شدہ	ہیں کہ روپاہ شیر در پیش شدہ
ہر معاہدہ ہم سننے یا شد قرار	ہر یکے گشتہ بجائے خود خواہ
شورشِ عالم طوالت گیر شد	راختن دانی کہ رحلت گیر شد
دور شد از ہر طرف خوفِ خدا	راستی بگنجت و جائیش شد بیا
ہر کسی خواہد بلبندی نامدا	حقِ حیران خوردنش باشد روا
چوں تاباں شد رستی در فضل و قول	آدمی افتادہ در سادہ مثل غول
ہر کسے رائے کتد غارت مگر	صبر چوں کردی بہ پنجامش لگے
برق مے باشد کہ از خالق مگر	انتظام خوبے آید بنظر

آوازِ کائنات چہ مے آید

ایں نرا گوئید زمین و آسمان	حمدِ خالق را بکن و در و بان
نیک کا سہ کن کہ عمرت کمتر است	ایں فنا و دشور با ہم بدتر است
چند روزہ زندگی پہنچ است و پیچ	زود تر بگذر راہِ ایتج و پیچ
صلح با پیدا کساری را گزین	تا نرا باشد ز ہر سو آفرین
میدار ایں آزاد پیے آید بکار	ہر چہ خواہی کن بہ ملک لے پیشیا
برق آسائش ز دوست خود دینار	راحتے خواہی تو خود را نیک دا

ازسفال ہم چیزے سبق ے گیرم

گل چو آتش ے خور و باشد سفال   تو زلبیاری مصیبت ہم مثال
جام ے گرد و بدست بادشاہ   چوں خور و سگے - بیکہ و ہر گدا
چوں گدا از دست خود ہیروں نہد   خاک افتادہ زمیں رائے رود
ہم حوادث را نگیرد او اثر   ساہا افتادہ مانند بے قدر
بعد ہم - صد سال ے باشد قرار   این حکایت را بہ خاطر یاد دار
مخنتے باید کنی حق را نشنا   تا ترا حاصل شود این رتبہ ہا
آدمی گر جہد نیکی ے کند   در بندہ ی از ملک بالا رود
ورنہ او مانند گلے ناچیز تر   ے نیاید - تیج کارے ای پسر
گر کند مردہ - رخت را پیشتر   در بقا ماند - چو شاہے سر بہر
گر بود ہم نفس شیطان چند روز   گر کند حاصل مدائے سازد سوز
زود ے باشد کند خور را ہلاک   مردہ سگ بیکار ماند و ہر خاک
وقت ے آید کہ پیش حق رود   نامہ اعمال دست چپ کند
غم بخوراد خور دلاں وقت شنج   ہنش پُر کردہ و روزخ و سنج
برق ے باید - کنی ذکر ے بکار   تا بگیر ے عبرتے از روزگار

دولت دینا بادیہ و ہر گدا
فخر و شہرت و کرامت و کبریا
لو کہ ایسا کردہ حاصل کنی
فی نشانی را آں دینا کنی
الذاتہ کلمہ و کلمہ و کلمہ
و ہر گدا و ہر گدا و ہر گدا
و ہر گدا و ہر گدا و ہر گدا
و ہر گدا و ہر گدا و ہر گدا

ذکر در شورش موجودہ عالم

شود شیخ افتاد در عالم بزور
 این بنیہ داند ما خود کردہ ایلم
 حق دیگر را یکے بخورد ز قہر
 تا خور و خفتش کند این غدر رنگ
 آسمان چو دید این کرد و غبار
 ہم شدند بسیار این فتنی و فجور
 جائے آتش ہے جہد جائے و با
 ہند و مسلم بجنسکے آمدہ
 مادر و دختر نفاق انداختہ
 بار عصیاں بے برد و سوئے فنا
 ہیں رعیت تنگ کردہ بادشا
 حکم مذہب دور افتادہ درما
 گرہیں جاری باندہ راہ و رسم
 برقی رحمت خواہ از طرف خدا
 ہر یکے نالان دوست ظلم و جور
 ہر چہ کردہ ایم خود بد کردہ ایم
 آں یکے دیگر کشد یک را بہر
 آدم از دوست اولیہا رشتہ نگ
 کردہ آں آفات بر آدم ہزار
 در غضب آمد مگر رب غنیور
 مردمان از خون شدہ شوریدہ ہا
 آدمیت راہ بہ یک سودا شدہ
 با پدر و پسر بے جہادنی ساختہ
 از برائے این زمین جنبہ نہ جا
 زیں شرار شیطان بے جو بد پناہ
 خود پرستی گشت کردہ جا بجا
 عرق خواہد شد دگر و تیا بہ قسم
 ہیں کہ روز حشر شاید شدہ پیا

نظام سلطنت بادشاہ خراب
 آدمی بقتلہ ہاشمید انشود
 انشاؤت یک و نیم پیا انشود
 بادشاہ را بیعتہ عتفا انشود

حیرت انگیزے فطرت

گاہ سے ہا شد کہ فطرت یک قلم
ابن خبزہ اخبار اکون دادہ است
ایہ عجیب و مختصر ہم گنگ است و گم
ایہ چنین کس ہے حیا در خلوتے
طفلا ملک زندہ بہ پختہ رفتہ است
تا بنیاد صناعہ این بچہ شود
پیشتر زین سنا ہما و بدم یکے
نیک و بد را او نے پنداشتہ
گفت خلقت چہ پدر فرزاندہ است
ماتے نہ گذشتہ این آمد خضر
در تعجب بودم و گفتم خدا
سفر کردم از وطن وہ پنج سال
آمدم واپس چو ایہ ماں نظر
بر حق چہ گوید طبعی این زماں

مرد ماں را حیرتے آرد ہم
دختر ہے وہ سنا کہ طفلے دادہ است
چیزے در صورت نداد و نقد و در
شہوت اندازد بخفیہ یے کے
پرورش سرکار خود بگرفتہ است
آخرش بینی کجا سارش کشد
دختر دیوانہ دادہ با کیے
پہرہ رخت جگر بگذاشتہ
مردہ انا است وزن دیوانہ است
اوزن مجھوں یک و ادہ پسر
ہر چہ سے خواہد کند اے مرجبا
این حکایت شد فراموش از حال
حاکمے تفصیل خود و بدم پسر
تا کجا است این بریں را آسمان

بہار
مال دولت جاہ و شہرت
دختر و زنا خبیثہ و فاسق
یاد حق باور و دان
یہ ہمہ اسباب گنجائش
بہار

بیان در مطالعہ ہستی

ایکے در دنیا رسیدی - خوش بیا باز چورفتی - آتش کن صفا
 زاد راہ برگیر - ورنیکی پہ پا تا نگیری شرم در پیش خدا
 نیست بودی - ہست کردہ مترا چوں ہمیری - زندہ آئی در جزا
 گم کردہ گاری زیادہ از حساب تو گرفتارے شوی سوے غدا
 بعد از تکلیف در جنت رونی گم کنی اللہ - اللہ یا بنی
 در ہمہ عمرت بخصیلا ساختی - عاقبت دوزخ بانی - با حق
 عذر کن آیا و اجداد خودت شوکت و شاینے بایشاں چہ بخت
 عاقبت در خاک رفتند لے عزیز توری ہم پاکے ایشاں - بانیز
 خالق خود را مگر واحد ہدا لا شریک و لامساں اور انجواں
 کن پیدائز قدرت او مگر یازمیر اند بحکم خود دگر
 باز پیداے شوند ہمہ روگاں جمع یک جا می شوند ہمہ رہرواں
 در ہماں نیکی بکن ہشیار باش در محبت کنش بیدار باش
 بادشاہی و بلندی ہیچ است دیں خرابی است و راہ ہیچ است
 برقی گمراہد خدا بہتر شوی واجبت آمد - کہ خود بہتر شوی

بیان

گنجی مخفی باشد در جنت تو بہتر است
 در پیشانی بدیم - راو تو بہتر است
 چوں شرم نام - مگر راہی غنی شدہ
 ہمہ پیش نام - من بدیم کمتر است

روزِ جزائے آید

مرسلان دادند یک سرائیں صدا
 دودے آید مگر روزِ جزا
 این بدن بوسیدہ ہائے درقبور
 زندہ خواہند شد مگر یوم النور
 نامہ اعمال در دست دہند
 کردہ خود را بہ پیشت میہند
 ہرچہ کردی معنی و ظاہر بہ بین
 این ہمہ کار اند کہدی ہر بین
 باش تو ہشیار راے مردِ دین !
 تا بہ آئی۔ در قیامت خوش جبین
 تا توانی نیک نامی ہا بکن
 در ثواب آخری باشد سخن
 خن بندہ و خدا را یا دوار
 جلتے خواہی عمل گیری دست
 از گناہاں دود خود را دوردار
 از ہر گان و کتب سودیے خواہ
 پیش کم طرفاں مرو ہشیار شو
 در فرایضِ خوب خود را چاق دا
 فرق در جیواں و انساں بس یکیت
 از گناہاں دود خود را دوردار
 از ہر گان و کتب سودیے خواہ
 پیش کم طرفاں مرو ہشیار شو
 در فرایضِ خوب خود را چاق دا
 فرق در جیواں و انساں بس یکیت
 از گناہاں دود خود را دوردار

دیوبند
 کویت
 شوم
 دیوبند
 دیوبند
 دیوبند

موازنہ تقدیر و تدبیر

تو نہ میدانی مگر تقدیر را	عقل دادند تو بکن تدبیر را
گرچہ قدرت سے کنہ ہر کار خود	تو ناشی یک زمان بیکار خود
دست و پایت سے دہند چیزے نشان	عقل و ادراکت مٹا نہ دیک جہاں
ایں ہمہ اسباب پر قسمت حزن	ایے برادر خیزد و چیزے خود بکن
گرچہ سے رائد قضا کشتی بر آب	دینا کیش آدمی شد اسے جناب
من ہے دیدم ہاں جنگ فرنگ	قوم انگلیسہ رسیدہ چوں بہ تنگ
پائے رفتن مالد و ہم را و گریز	جرمتی لاریق کردہ رست خیز
لایہ جہانج گفت قسم تاج را	پائے مردی باید ت افواج را
روئے ہمت کردہ خود را فتح داد	مرد تقدیر سے بہ حقش نہ ہند
آمد امریکہ ز مغرب دود تہ	جنگ ہیبت ناک آخر شد پیر
جرمنی بر فوجا عزہ نمود	عاقبت برطانیہ بادی ر بود
پیں فرخاں روہرے برباد ساخت	ہر طرف افواج ادھر ملک ناخست
خانہ جنگی بے شود در ملک او	بادشاہ و بیم نہ ماندہ روہر
برقی کاریے کن عدا را حتی شود	درپش تقدیر ہم شامل بود

رشک و حسد کراگفته؟

علم و دولت از خدا داده شود   بے خبر - بر رنج آماده شود
 ہر کیسے رایے دید خالق غذا   پس حد کردن بگفتند ناردا
 صبر برداد خودت با پید عزیز   تا ترا مخلوق داند پرتیسر
 از دل خود رشک را بردارد و   تا کہ از گراں تر از اید سرور
 گر کنی محنت تو ہم یا بی مکان   کوشش با پیدہ اسبابش رواں
 از عداوت بد نظر کردن خطاست   دیگرے را غم رسا بیند گنا است
 گر تو خواہی علم تو گردد و فزوں   در مطالعہ سعی کن از حد فزوں
 گر تو خواہی دولت و فرزند را   خدمت اللہ کن ایسے بے ریا
 چو خدا را رضی شود بہتر دہد   ہر چہ او خواہد میسرے کند
 چہ کن بعدش تو کل ہر خدا   نیست ناممکن شود حاجت روا
 در ول خود کن دعائے صبح و شام   از برای برکت و جبر اتا م
 حسد تو کارے ندارد و نیک بخت   پس چرا دل را کئی چند ان سخت؟
 مسے را عز و جاہ برکت ہاں   رنج کردہ خود بخود نہکبت محال
 برقی - گر تو زیر دستی غم مدار   بعد چندے تو شو ہی غالب شما

در بیان اعتدال زندگی

گم تو خواهی اعتدال زندگی
 خدمت خالق بکن لیل و نهار
 خدمت باید کتی مہساں را
 گم خودت مہساں باشد بے قرار
 دوستت باشد بہ تنگی ہر دماں
 در امور سلطنت و غلے مدد
 تا تو انی شور و شر پاکس کن
 علم آموز و عمل کن ایے جواں
 دیگرماں را ہم مدد در کار خیر
 حق غیراں را نظر کن خطاست
 محنت از دست خود کن ایے عزیز
 خیر و خیریت بدہ حق دار را
 صحبت نیکان بگیہی استوار
 برکن چوں دادت خدا شکستہ گدا

تو مشو غافل در کار بسندگی
 در عبادت تا توانی دل بدار
 یاد داری بہر حق احسان را
 تاں بدہ در دست ادایے بے ریا
 یاد داری این نمکتہ بے شک مہرماں
 دل بہ شہر و دشمنی ہر گنہ منہ
 راست رود راستی گمیر و سخن
 تا بہ پیروی خوش باشی در چہاں
 کن کہ خویشتانت نہوز آن جملہ غیر
 از ستم ماند جد آن کس مفاست
 روزی ات حاصل کنی با صد نمیز
 تا تو انی خوب را حق کن خدا
 از پداں بگریز چہیزے غم مدار
 اول از خویشتاں سلو کے یاد دار

این کتاب در بیان اعتدال زندگی
 و در بیان خدمت خالق و مہساں
 و در بیان دوستی و صحبت نیکان
 و در بیان خیر و خیریت
 و در بیان سلو کے و غم مدار
 و در بیان اول از خویشتاں
 و در بیان یاد دار

تصیحت دختر دہ بہ پدرش بر آئین فصولی

در دہ ما دخترے ناکھدا
 پانزدہ سالہ بھرے بودیں
 شادیے ختنہ ز طفلے آمدہ
 کردہ وجد و رقص و اسامان ہم
 گفت بابا این فصولی را کذا
 گر بہ بخشی - بر تو ظاہرے کہ تم
 در جو البش گفت پدرش بر ملا
 گفت دختر بیگم شیریں زبان
 زیور و خلخال او آوازہ دار
 شکل من میں دیدہ زیبی مکنہ
 ہر دو ما خوشو و محفل را کنیم
 دولت خانہ - بخانہ آیدت
 گفت پدرش این سخنہا خوب است
 حیث بر عقل چنین کس آدمی
 مرد این دختر دایا م مدید
 برقی این پوچہ است از ویے یادگا
 بود دانشمند صاحب عقل و رایے
 تا کنوں بر فہم او نرسیدہ کس
 پدر او یک طایفہ را خواہستہ
 دخترے آمد بہ پیشش چوں صقم
 در دلم تجویز گشتہ آشکار
 مطلب خود را بہ فہمت آورم
 گوہ چہ گوئی دخترے بد نہ بلا
 از طوائف بہترین است غزل خواں
 ساعتے جنبش بردانہ دل قرار
 رقص ما طایف کہ بیند درد ہد
 دامن ہا را بہر زہر پیشیت بنیم
 از فصول رسم چہ مے تراہت ؟
 لیک ترکیب رسم نامرغوب است
 کترے دارد قیاس و مردعی
 تا کنوں خلقت کند بادش پدید
 مے کنم ہمہ دوح اور رحمت نثار

عزت طبقہ لطیفہ باید کرد

ادبیا و انبیا از دن شوند	شرع پیغمبر بہ خلقت مے دهند
این ہمہ مخلوق پیدا اور جہاں	ظاہر آدمی - کہ از شکم ذناں
احترام زن بہائید مرفرا	تا او پیدا شوند اہل حیا
علم و تعلیم بدہ در دین خود	تا نگاہ دارند خود آئین خود
جاہلیت آدمی را خوب نیت	پیش دانا این سخن مرغوب نیت
در امور خانہ باشند ہوشیار	تا ترا آساں مناسبت کار دیا
گمروہند تقسیم بچہ و رامور	مے شود اولاد صالح را ظہور
مان و نفقہ را بدہ - سستی مکن	عزت دنیا دارد این سخن
شاد مے و دختر تر صالح کن مدام	تا کہ بینی دین و دنیا نیک نام
مادران را عزت و حرمت بکن	چوں رضا خواہی - مناسب این سخن
اولیں آموز علم دین را	بعد ازین خواندن نوشتن ہم روا
بہترین زن است دانی ہوشیار	آنکہ از اولاد گبیر و نیک کار
بہترین مونس بہ سفر و ہم حضر	زن ہمبہاں تو ہمیشہ اے سپر
بر کن باید خوش سلوکی بازناں	نیک نامی بایست گمروہ جہاں

در صفتِ ماہِ رمضان

ماہِ رمضان را مگر عورت پدار	بیکساں را دہ طعام ایسے نامدار
در نماز و بندگی شو ہوشیار	در قیامت میں عمل آید بیکار
شکم خود را پُر مکن بیشمار پاش	وہ مساکین را بکثرت بار بار
سیر چو گشتی خدایت شد جدا	چار پائی خفتہ را آید ندا
میں خراب است خوابِ تولدِ نبیوں	نفس را سیری مدہ اذ آپ و نان
بلکہ تو برخیز - از بہر نماز	با خدا باید کئی راژ و نیاز
آمدہ قرآن - بر ذاتِ رسول	ہمدیں ایام ہا وارد اصول
عابد و زاہد تو اس شد متقی	صوم را اگر مدعا دانی قوی
در عبادت کن خود را خود قوی	تا کہ داخلِ ذمہٗ پاسان شوی
گر تو ہستی سفرِ روزہ زجا	ترک آمد و اجبت بہ سر خدا
بعد واپس کن ادا فرما قضا	یا مساکین را بدرہ چیز کے غذا
جد بیمار و ضعیف و ناتوان	شد معافی دار الحق اسے جوان
گر بدارند حزب مے باشد صواب	ہاں مگر لازم نیچے آید عتاب
بہر قی عید آمد بر اسے روزہ آ	نئے برائے اس کنند روزہ خوار

دیوبند
 کمر ز دینت ما بجے برآمدہ
 قولیہ نورانی شدہ پورہ کار
 آدمی را حق بنات نام دار
 گنجیہ نامدار بر سر خوش گذار

در توصیفِ ماہِ محرمِ گفتہ شد

آمدہ ماہِ محرم - کن قبول
 کا فراں کہ دہندہ بند آبِ فرات
 بچکانِ موصوم آجے خطا کنند
 یاد دے آید جو ساختہ کربلا
 قید کردہ دستانِ بے خطا
 سوئیے کوفہ سے بر بند پائیے پیاد
 یاد داری آن ستم کردہ یزید
 بیعت خود خواستے - از شاہِ حسینؑ
 آل و اولادِ نبی است خیرِ یا
 بند گئے فاسقانِ رد کردہ اند
 مردِ اولادِ علی ایساں داد
 بھٹے صد یا رہ بر شمرِ احین
 یادگارِ واقعہ در مومنان
 روزہ ہا دارند اہلِ خوفِ ازین
 آب و تائے سے چہند با عاجر
 برقِ تازہ سے کم ایساں را

سہرگشت در دناکِ آلِ رسول
 تنگ شد ابنِ علی والا صفات
 در جوابے نیز ہا بگا شتند
 یا حسینؑ نے کم من ہائے - وا
 شتر ہائے ساختہ زینِ العبا
 این مصیبت ہا چہ کم اند یا زیاد
 صاف نے گویم کہ او بودہ پلید
 با عیش واقعہ شدہ این شور و شین
 پاک در او صاف جملہ یا حیا
 گوئے در عالمِ درختِ بردہ اند
 مومنان را تحفہ دادند یا د
 او کہ مارا ساحتہ جسمِ طہین
 تازہ ایہانی کند با عرویشان
 عشرہ اول اجابتِ راقین
 این عبادت شد برائے صادقان
 گرد ہد برکتِ شہیدِ کربلا

چاه و جلال اسلام
دولت قزاق عرب رازند صاف
ارباب خود رنج تمام استین تافت
از کشتن ملک خود که در فستون
بلکه و اما دولت پرورش نیل
حکمت و عیسی و پیش نیل
الغرض او که در دنیا را
میلعج

دُنیا بہ اُمید قائم است

مگر نبودے اور امید انتظار
 پھر امید - سارے نیک است
 فہم کن - امید باطل در گزار
 چند امید اندر دنیا بحال
 چوں توانی کہد از عقلت درست
 ہفت صد امید ہے باشد خراب
 مگر کہی نیکی توقع نیک دار
 فکر عقبے بایست ہر دم ترا
 این امیدت ہانے باشد تمام
 فکر عقبے بایست ہر دم ترا
 این امیدت ہانے باشد تمام
 فکر روزی اس خیانت بایست
 گر ترا حاصل شود چیرے زرق
 شکم سیریت خودت ناید بکار
 برق امید ہزار پیش کن
 ادب سے رحمتیں یا شد سخن
 زندگی را غیبی کردی غوار
 زود سے باید گم گیری تو بدست
 وقت را در غفلت ہر گز مدار
 یک ضروری را بدہ در دل مجال
 بایست دیگر گم رفتن زود چست
 در خیال ہما مکن جانت عذاب
 مگر بدی کردی نیاید ہیچ کار
 تا زرا در راہ گبیری برگ ہا
 تا وصال قبر گم باشی بہ کام
 تا زرا در راہ گبیری برگ ہا
 تا وصال قبر باشی بہ کام
 صبح گیری - شام دیگر شایدت
 خود خورد - ہم گبیر دیگر مستحق
 زندگئے چند روزہ یاد دلا
 ادب سے رحمتیں یا شد سخن

بُاعی

مگر نبودے اور امید انتظار
 پھر امید - سارے نیک است
 فہم کن - امید باطل در گزار
 چند امید اندر دنیا بحال
 چوں توانی کہد از عقلت درست
 ہفت صد امید ہے باشد خراب
 مگر کہی نیکی توقع نیک دار
 فکر عقبے بایست ہر دم ترا
 این امیدت ہانے باشد تمام
 فکر عقبے بایست ہر دم ترا
 این امیدت ہانے باشد تمام
 فکر روزی اس خیانت بایست
 گر ترا حاصل شود چیرے زرق
 شکم سیریت خودت ناید بکار
 برق امید ہزار پیش کن
 ادب سے رحمتیں یا شد سخن

از نرگس کو اپنی نواں خواند؟

سخت جانہائے نرگس را بہ ہیں دشت و صحرا مسکنے کردہ گنہیں
 موسم گرما چوں باشد تیز تر در درو خود رو بیاید در نظر
 خوب ہے چہ بہ بہ نزد سبزہ لار از تپش کردہ خودش را در قرار
 یاد دے آید ز کشت زعفران فرش خاکی را دہد عزت گہاں
 آب و شبنم را نہ بہرہا ہے کند ہمت خود را ز پائے خود نہد
 گر تو سے خواہی کہ باشم دہلہ نرگسی عادت بگیاے خوش جہاں
 کار خود را بر توکل در گزار کن رنجیرے ہم خودت را ہوشیار
 جز بہ محنت تو نخو اہی سربلند پیش مردم ہم نباشی مستمند
 در عمل ہائے نکوئی کن دوام اور یا صفت مروتے باشد تمام
 مگر تو بگمیزی ز محنت لے بہر توکل ہم نہ باشی بہرہ ور
 حاجت مردم مارا دے مہرباں جان با دیہا نہ کردہ ناقلاں
 کار خود چوں مثل خود محکم بگیر ہما کسے را نو نہانی دستگیر
 برق بر پائے خودت استاودہ شو بہترین جہرات الین ویگمہ چو

۹۱
 دل چاہش پیاں از نرگس را
 قند و شکر دل را نہ دے
 بیاں دہد را دے نہ دے
 قند و شکر دل را نہ دے
 بیاں دہد را دے نہ دے

محبت بابنی آدم فرض است

از بنی انان محبت کن مدام : تا شوی مقبول پیش خاص و عام
 در عبادت لطف حق باشد تقوی : بهره در گمراه محبت هم شوی
 از محبت امتحان دوستی : طلب هر گمراه بود بوقت مفلسی
 گمراه گیرند و سخن از کرم : بهترین دوستان اند لاجرم
 بی غرض گمراهی آرند پیش : تو یقین دامن دهند خویش
 بعد مطالب گمراهی بدستوند : از دولت این دشمنان کمتر نیند
 از یتیمان هم محبت بایدت : با ماکین رحم و الفت شایدت
 دشمنان را از محبت خویش کن : این چنین گویند همه اهل سخن
 از درنده انس کردن خوب است : صادقان را این عمل مطلوب است
 تا که زور فتنه شود و زندگی : رام کردن است اصول بندگی
 بجهاد مادر بود مادر سوسن : گرچه او آید بیرون صلب پر
 الفت مادر اسیرش بکشد : اثر شیرش تا قیامت بی رود
 خلق دنیا را محبت کن بکود : عزت و حرمت خود هم آبرو
 برقی باید این سخنهای دوار : تا که آسایش خود در روزگار

انجم فلك در گاه غروب و بیدار آمدن
 روح و ملک هم در ازق به بکار آمدن
 انجم فلك در گاه غروب و بیدار آمدن
 روح و ملک هم در ازق به بکار آمدن

مکافاتِ عمل ضروری است

ہر چہ در دنیا کئی غافل مشو
 این عمل ہائے نوا آیت درو برو
 کارہا محقق کہ گمہ می یاد و اب
 پیش بے تپند تہار و نہر شمار
 ۲۶ کہ حق غیر را گیرد بہ جور
 یا بگیرد از فریب و ہم بزور
 حاکمان ملک گمہ باشند خبر
 سے دہند بہتر ستر ایے زود تر
 مال مردم را بہ چالاکی بگیر
 ہم دریں دنیا شو سی بدتر فقیر
 سادہ رو آؤدہ رو اے ہوشیار
 بار عصیاں را بزودی دور دار
 مرد کے در خانہ مسک پر فت
 وقت شب بہان شدہ اے میک بخت
 چو بختند در خانہ دار را
 او زمین ہر کرد او بہر دعا
 پیشتر از صبح گشتہ او رواں
 در دہے بگر بخت زر در کمر آں
 عاقبت گم کردہ را ہے شد اسیر
 حاکمان ہر دند پیش یک وزیر
 مال و در اند کمر او ہر آمدہ
 کار داریے غصہ در بر خواستہ
 شد سزا بیے سخت او گمراہ را
 عمر خود برباد کردہ در سزا
 از مکافاتِ عمل غفلت چو کرد
 برق در دنیا سزائے مے دہند
 پیش او آؤدہ بدانی نیک مرد
 ۲۷ بچہ باقی ماند در عقبہ اکنہ

دیباچہ
 راہ در ہم ظاہری نیکوکار
 در فرائض پیش را آب نواز
 چو شد دست تو خالی کارن
 تا بنانی پیش کی امیدوار

از قبرستان عبرتے باید گرفت

گذر من گاہے چو قبرستان بود   دل ز عبرت فہمتر آگاہ نشود
 اندک اندکے کتم ہیں دیدہ حال   خوف بیا راست باسقط عجا ل
 یاد دے وارم ز دقتن زندگان   این چو من بودند ہم با عذو و نشان
 حکم ایناں مثل شاہاں بودہ است   ہر یکے الحال خاک آسودہ است
 من و عایہ مغفرت پیش آورم   خود بخود زیریں بیاید این ہرم
 در دلم آید کہ آخر تا کیجا   بے نیازی کردہ من مانم جدا
 روزے آید کہ من خاکے شوم   دیگر ایں آید گریاں بر تنم
 ایں دعاے است یارب پیش تو   در قیامت تیک آیم رو برو
 اعتقادے کردہ ہر خیر البشر   نزد تو برسم چہ خنداں سر بہ سر
 من نخواہم در رو شبیہاں روم   بلکہ در او حقیقت سپے ہرم
 چوں بدرگاہ تو آیم خوش شوم   انپے نیکاں بہ جنت در روم
 اڈگناہاں یا الہی دور داد   بندہ را در زمرہ خاصاں بہاد
 گر گہگارم امید مغفرت   بندہ خالی نیاید از درت
 برقی در درگاہ او سجیدہ کتم   قبر ہا دیدہ بجنبہ ایں تنم

رباعی

اتفاقاً کن تر قوم خود مدام   جمع کن افراد را رخصت و عام
 در مصائب کن مدد حتی المکان   تا قوی باشی تو اے عالی مقام

بیکاری و افلاس

مفلسی آید و بیکاری مگر محنتے باید کئی تا اے پسر
 از مشقتِ راحتے آید فزوں بہر دولتِ این مگر آید مفسوں
 سستِ یہ منزل چہ گوشے کتد در سرائے بسترِ راحت ہند
 کار کن از دستِ خود چیز پری کشتِ ناکردہ چہ چیزے بدری
 گفت دانیایاں کہ بیکاری عذاب آخرش بیمارے باشد شتاب
 از تہدستی بہ باز آئے مرو چیز پا دیدہ شرمسار بی جو
 دست داری خنچ کن بہر غذا دستِ قالی - مے شود آہِ عز گدا
 از در تو دیگماں گیرند مسودہ گز تہدستی - چہ در خواہی رہد
 مفلسی بدتر بلائے درجہاں کس کئے پسد برائے نیکہ ناں
 برقِ عزت مے شود از دوولتے ایں شود حاصل مگر از محنتے

خود انکاری و ہمدردی

مگر خدا خواہی خود را بیچ دا عاجزاں را خدمت باید گزار
 در خودی بودن نہ کثرتِ بددشتاں ہر کہ خود را کرد بہتر نہ کمتر است
 تا توانی کبر و نخوت را گزار تا تر از اضنی شود بہر و رگاز
 دینگیرے عاجزاں مٹا یہ جاں دیکہے بہتر ازین کارے خواں
 از ہمہ مخلوق خود را کم بہاں بایدت خدمت کئی از نا فضاں
 بیکساں را خدمتے باید تمام تا شوی تو پیشِ خالق نیک نام

کثرتِ معابد و نمازی ناپیدا

یک نماز ہی نیت و مسجد صد ہزار	بہ عجیب و درلیت اس جا آشکار
ہزاراں باشند امام نیک غو	جاہل و نادان بودہ پیشرو
قاصی و مفتی بیا بید اوصرح	نام اللہ ہم نے داند صحیح
درپس نادان سراں چوں بنیم	ماہ مسجد ہا بچہ گو نہ رویم
ہمیش کسوں غلط رسم بنیاز	ہر یکے مغرور و جاہل سرفراز
در عمل زویہج نثوانی وصول	سے نہ اند - گفت اللہ و رسول
بے سبب نکمرا ہر دم گشتہ اند	از عبادت جنگ نادان کردہ اند
اوجہ سے داند زکار مو مینی	ترک کردہ از خودی ہیں مسلمی
اوجہ داند کار دیں اے خوش منط	میچے "بسم اللہ" را کردہ غلط
کن نماز حق بخسانہ با قرار	زیں سبب خود را مگر ہشیار د
پیش امامت چو انکہ آمد مردہ را	تا کہے از تو نگیرد ضرورہ را
ہم حدیث و فقہ دارد بر دیاں	دندہ دل باید کہ آموزد قرآن
ہاں رہتا بیسے حق بجواسے ہوشیار	از غلط تحویل خود را دور دار
درپس جاہل مکن نواقتدا	برق و درکار شہ بیت شو صفا

طرائج ترقی دُنیا

اولین کار سے ہر اُسے دین کن
 چوں شود دینت سلامت و نگاہ
 بعد ازیں ہنرے پیا موزاے عزیز
 گزرِ راحت بے کنی ہمت بداد
 غلبہ ہائے خوب و دوستت بیار
 از فضولِ خیر خود را دور کن
 بہ پاشی را و سائل صد ہزار
 ہم تجارت کن مگر وقتِ فراغ
 شو سراسیمہ نہ بہر چاکری
 چوں شود دولت پیش تو گہاں
 یاد شاہی است۔ خط و آواز دگی
 ملکے باید غریباں را بدہ
 جمع ہے باشند صد ہا مردماں
 بر تنی ہما نی کن۔ انداز غلام
 این ترقی بہترین در ہر سخن
 داں کہ حاصل شد فزون تر پائے نگاہ
 تا توار و ذی رسد از خوش تمیز
 بہترین حکمت از عقل خود بر آرد
 بعد ازیں کاوان و بحر محنت شمار
 این ہمہ گویند و انایان سخن
 دوسم دیناں گیر مرد استوار
 تا دلت نگہیں نباشد ہر دماغ
 بدترین کسب۔ کسب نوکری
 وہ بدگہاں۔ خود بخود تو ابے خواں
 زربجو۔ حاصل شود آماجگی
 بخشیے خود را فشانے وہ پردہ
 پیش تو امداد وہ۔ قریب خواں
 نام تو شد یاد شد ہے حکمران

آواز کہ ہمہ اوست

پس شدم سیران جوانی از پند آمدن
وقت پسری آمدہ پیشار شویے غفلان
از پئے روزی سرگشته بہیں ابل وین
ساختہ سامان خود طیار آمد قافلہ
را در راہ طیار کن سفرے دراز آمد کنون
منزلے دار و طوالت پر خطر اند راہ را
در عمل چیزے پکر دی نامہات آرد پیش
عمر خود را در غلط کاری کجا است اتہا
پیش رویاں گفتم اندر ووی بکن کابل شو
سست پیے بودی کہ ذقت آخری شد تما
ایں فنا فی اللہ مقامے رو برویت آمدہ
ہستے ناقص گذشت و آمدہ را و بقا
ایں بدن نازک رود الحال در خاک سیاہ
گر مکان خوردہ کنند از آب گل کردہ حید
برقی باید فکر کردن پیش از دست اجل
فرستے را دواں عنیت یا دکن ذکر ہذا

پہرہ غفلت دور ساز

ایکے خود را ساختہ پابند در حریف ہوا
تا کجا ماتی بدینیاں سرکش و آزادہ رہے
انتظارات کے کنند ارواح در راہ فلک
شوکر بستہ بچہ اسفر آمد این صدا
کارواناں یے کنند آواز رحلت ہجر
نالہ و فریاد کردہ - و مہدم - بانگ دوا
رخت خود بہر بستہ ایں طرح قنات و رسا
دختر و فرزند بہینی - ز خود ماندہ جدا
یہج کارے ایں نے آئند تعمیر مگیاں
یا غلاماں و کنیزکا - پہرہ گر - خواجہ سرا
چل شود چہیت بہرستہ عالم و گرہاں شود
نیچ خواہی خوردہ زیریں اعمال ناقص یا سزا
برقی شکریے کم توفیق حق ہمارہ است
ور نہ کارم تا کجا رفتہ ز بد کردار ہا

ترانہ آبشار کوہ

لے عروس خوش لقمے آب دریا پیش آ
 من نثار تو شوم اے کوہ کن شیریں ادا
 چوں نما بیند انسان و پرستی جن و ملک
 والد و شبدا شنود دیدہ ہمار دستار
 ایں متانت در دانی عو جنت را پسند
 صورت ارسال از دلمان کو ہی شد فزوں
 غنچہ و گل ہائے کو ہی عطر افشان تواند
 طایران قدس آئند از عرش بریں
 ایکہ تو ہر وقت خالق را ثنا ہایے کنی
 آہوے مشکیں ز نافع از ہر گلے چسند
 خطر ہم در آبداری مکرستہ پیش تو
 مردمان دورے آئند نزدیکت یہ دید
 اللہ اللہ ایں چہ منظر خوب و کش آمد
 برقی گو ناہی بجز ندیم دیدہ ام بسیار کوہ
 بہرہ نارت روح فزا درو ادیہائے پرفضا
 چہرہ ماہتاب گوں لرزندہ درنازک ادا
 از سیاہ و سرخ و اہمیش سنگ خور و منرب ہا
 آب دیتی رعدہ افگندہ رعیت ہول را
 تشنگ تخلص خور و از خاموش ماندن زیر پا
 آب چشمہ شاہان اندہم نشیناں و لہیا
 با چتیں اسباب کردی خوب جانن را جلا
 حریق شنوندہ اند آب زمیں صبح و صا
 آمدہ الیاس بھوئی کردہ با ہم دست ہا
 مست و شگروندہ بر تو دیدہ ام صد بار
 با سلیمان آمدہ بلقیس ہم با صدا دادا
 انیسے "بحان زری" من شدیم نغمہ سرا
 بر زمین از ہر تفریح آدمی را غم رسیا
 آب دریا ہا دو منہ پر لطافت خوشنما

از مودنا تو اں چیزے بیاموز

چیزے آموزی ز مودنا تو اں
 این نے دارو گھر آئین را تو
 در قطارے می رود با ہم نشین
 آمد در فتنش مگر با قاعده
 مگر براسه مروه سے آید رفیق
 گر شود بیمار ہمارا ہے بہراہ
 اتفاق مود ہم مشہور است
 آہ بیاموزی نصیحت ہم ازو
 اشرف المخلوق گفتہ مرترا
 جمع آرد مود دانا ایہ جواں
 گر می دسروی بداند مویش
 در کفایت و اشتن چیزے بکن
 برق دانائی بکن چیزے پدار
 کارے آید ہمہ عمر گراں
 مے کند کارے بنہم و عقل درے
 اپنے محنت ہمیشہ ہم قسریں
 هیچ حرکت ہم نشد بے فائیدہ
 مے کند اورا بہ قاکے خود و غریق
 حالے پرسد ز بیتابی دُرا
 عقل بختہ است گو کز دراست
 اتفاق دہر را بس کردہ خود
 کمتر از مورے بہ بنہم ہر کرا
 تا خود در موسم سرما نہاں
 تو ہمیشہ اے بہ سستی جاگزین
 محنتے آرد مگر غفلت ممکن
 تا بہ سختی زود مے آید بکار

بیامی

قول ہمہ سبب روزی بکشتہ انسان زود
 تا کہ از دامن زوداں بچد با ہم بدین
 تا کہ از دامن زوداں بچد با ہم بدین
 تا کہ از دامن زوداں بچد با ہم بدین

دربیان سختی موسم گرم

موسم گرم بیا مد - سخت آمد آفتاب
 ہر گے را در بدن بینی قناده پیچ و تاب
 باد بین با ہوا سے گرم آوردہ زہوں
 از جواتاں دو گشتہ راہ - آں رنگ شبا ب
 بعد از دو پہر گرم پاشے رود در یک خشک
 آید کہ ہمہ ہیداں ایں شدہ قتل کیا ب
 از پیش لہزاں ہراساں ہیں جواتاں چہن
 عشتا پیچہ ہم شدہ آتش گرفتہ ہو قناب
 آں خور دن و لیس کردن ز اہماں دور شد
 برف و شربت تشنگان را بنہا بند چوں سرب
 از پیش آمد ہوا کہ ہم شوریدہ سر
 چاہہ ہائے نرم گرمی را کشند آسیب وار
 زد دے خواہیم ابر رحمتش را از آسماں
 چوں نوشتہ سے کم تحسیر بر کاغذ کنواں
 زندگی دشوار شد - احوال و میداں ہا
 برق سے باید ترا صبرے ز حکم رب نہواں
 آسمان را اپیں کثافت خوردہ آرد حباب

رباعیا واجب العمل

حبطن

فرق ہندو و مسلمان دور زن
 تابیا بی راز از محب وطن
 در نصب نامہ ہرگز سخن
 در محبت باش گویا سرفکن
 بیوگان

بیوگیاں را دستگیری اے جواں
 ہمتے یا بی مگر از آسماں
 ایں سخاوت آمدہ لازم ترا
 تار حنا سے حق بیاباں ہریاں

خطاب رب العالمین بہ شاعر

نیندا فی حدیچ پاک شاعر را چہ فرمائید
 بگفتہ حق کہ خود شاعر غرض خواہ چنان کردن
 گچہ ہر اسماں رفتہ شکلم با ملک شد
 ایس شاعر ہر اسماں باش لوسیر خواہد کرد
 اگر خو فیہ زمین کردہ عبادت پیشہ او باشد
 کلامش سیر دارو آنکھ از من است بوقت
 بگوید برقی نادان تو کہ را می شاعر هستی
 ز نظر اس میں ہمہ حالت کہ حکمت را پیچیدہ
 کہ و گراں را نصیحت گفتہ طرف خود فرمائید
 گچہ بر یکا خود ماندہ دلالت را یہ پہچانید
 نے دانکہ عزت چہیت و نہجیت بیاساید
 ہمید ال یہ جتنے زمین گسرتہ خلق پہچانید
 کہ در بستان عالم بلبے تقدیس آراید
 کلامت ذریہ یا شکر کہ کام خلق آلاید

غزل در جدائی و خاموشی

صبر من در ہجر تو لے پار ہیچ آساں نبود
 فوط خاموشی بہ ہنریاں جنوں پال ساخت
 راہ و رسم دوستی مجبورے سازد برا
 بہنریاں را پاس داری سہیب لازم بود
 کشنیہ ز عمر رواں در بحر غم افتادہ است
 گوشتیہ چشمے پاکن عمر تو یا داوراں
 برقی شد ہر شاد دیدادت ز جام بخودی
 مرغ دل بہر پردہ و منزل را ملک پایاں نہ بود
 رخ منورہ رفتت گویا چنین شبایاں نہ بود
 در شب تار یک سر در این چنین گہیاں نہ بود
 در سحر عقل تو این منکتہ گوہماں نہ بود
 ساحلے نادیدہ را جز حسرت سہاں نہ بود
 انتظار پیش ازین لے حاجم چنداں نہ بود
 مسکنت خو کردہ را لو صحبت رند آن نہ بود

منو و ظاہری

در منو و ظاہری خود را مساز   من ز حکمت و اکتم یک باب را ز
ظاہر و باطن مگر یک ن کن   تا ترا گویند مرو پاک باز
برق باید راستی و در سخن   ترک دم بازی بکن بند و نواز
از خوشامد راستی مانند صید   دار خود را اسے پرادر پیہ نیاہ

خود نمائی و کبر

خود نمائی سے کنند کم مانجاں   گرتو دانائی سرفرازی ممکن
گر خدا دات سرفرازی گوشت   انکساری ز ابدیت قدر و سخن

چیتان یا سایہ بال

جامہ چھیدہ بر تنایہ صید   موسم سرما سے آ بار پدید
لیک در گرمی و باران آمدہ   دوستی راحت رسال طرچہ دید

جیبی ساعت

دیر شیشہ سوزنے سرخ و سیاہ   جنبشے دارند گرداری گناہ
گریداری شوق و تقسیم وقت   گبیر آں راوہ یہ چیبہ نومیناہ

اللہ تعالیٰ پرستے فواحش اجازت نداد ۵

یاد داری میں سخن مردِ صفا
 لا یا مومنین اللہ بالفحشاء
 ہرچہ کہ وہی طاقتِ خود را شمار
 فعلِ مختاری تہ آمد ہزار
 سنے کند خانی چو نسکی را پسند
 خوش بدی را کہ کنی اے ہوشمند
 گریہ کی را حکم بودے درجہاں
 ہم نہ بودے حشر و نشر نیکان
 گزرتوایاں آوری روز شمار
 از بد پہا خود ہمیشہ دور وار
 از وقتا و مکہ ہم پرہیز کن
 در نکوئی ہاست چو را و سخن
 ہست در دنیا مکر و رسم عام
 مے کنند قیجاہ کار بد مدام
 کس نے گوید کہ میں کائے بد است
 عالی زنیہ سے روند آخر بہ است
 کارہائے بد چو کہ وہی ہوشدار
 میں ہمہ بیند گندا و کمر دنگار
 روز سے آئید کہ یہ باشد حساب
 ہنچہ کہ وہی پیش آزدت کتاب
 در عمل ہائے شوہشیا رشتہ
 از بدی ہر وقت تو یہ باز جو
 میں ہمہ حشمت تراور کار نیست
 وین ہمیشہ گریے بازا نیست
 عاقبت در قبرے آئیم مقیم
 از تو پیسہ کار ہا رب رحیم
 برقی کار نیک ہا آید بکار
 انہ بدی بگریز تو اسے ہوشیار

ناله و گریه عمل در دوح عزت و شوکت

زیب گیرنده نه هر گمراه است
در دل خود داشته خوف و هراس
حق مردم را بخواند - فضل عام
کار دنیا می کند اے نیکو
تا مذاهب را بباشد زوینا
لاجرم آوازه اش بیرون رود
است گوشتی - آخر اے گمراه کیست
ورنه در ملک بود فتنه همدار
تا که باشد عقل را راه صفا

چیده چیده را ویر خد و بگسید
جور و فتنه ملک را بیرون کنند
مردمان را در عدل یکسان داند
تا ترا را غنی شود قادر خدا
زود بگریزند بلاها - شور و شر

عزت و شوکت برائے شاه است
آدمی باید که در سادہ لباس
بندگی حق کند هر صبح و شام
مشک و مومن بریر حکم او
حافظ هر قوم آمد باو شاه
رحمت و انصاف نیست مگر شود
نیکند جور و جفا و دشمنیت
کن رعایا که خوش کنی باشد فرا
علم را در ملک خود جاری کن

عاقلاں در ملک چوں باشند شیر
این تر امداد خاطر خواه دهند
زندگی باید به راحت در گذار
گرم کن هر وقت کار دین با
برق ملک هم شود آباد تر

دست گیرئے عاجزان

شل چو بے بیم حواسم باختم آید دل
 پس بصد الحمد سے گویم مگر ایسے کھیل
 جسم من در بند رستی سے نماید خوش نظر
 دو لئے دارم فرواں مال فرزند دل
 شکستہ بیدار است از مالک دادہ عز و جاہ
 لازم آمد کہ بدیم چہ بے خرد عاجز دل
 مے کہم آواز اے مسکین بیاد حالت بگو
 تا نہ ایہ غدایت مے دہم چہ بے زخو دل
 رحمت اللہ آوازے دہد صد آفرین
 این شکستہ را بد استی تمام انم چنل
 دولت و اقبال تو باشد ز فضل من یاد
 دست گیر عاجزان باشی مگر ہر وقت یار
 تا ترا نعمت رسد از فضل خالق بیگم ناں
 آنکہ او دارد دولت بہرہ وافر ترین
 گر نہ گیر دست عاجز بد از انفس بد
 کار نیکی دادن و نمودن گفتم دست ہا
 این عبادت فضل است ہر وقت کن اکامر
 برق در دنیا ندیم بہترین لطف و کرم
 نظم کردم من ازین سخیل نہا مرد دل

انتظار مرگ بہتر است

انتظار مرگ وارہر کہ آید از ہماں
 غفلتہ انداز باشد دل ز کار سرکش
 ذکر مردن پیش آہنگ کنی رنج آدرند
 مے بگویند ہیچ پرواہ نیست گمید چہاں
 مانے دایم مردن حکمرانی مے کنیم
 وقت چوں آید برابر ویدہ باید ہربا
 جعفر صادق بقرمانید مومن یاد دا
 چشم تو ہر وقت داماد نہ بر آفت جا
 تا بغفلت عمر تو بر باد آید سرسب
 کار نیکی ہم نہ کردہ باشی در و دل
 برق مے باید ترا ہمتیار بودن در عمل
 چہم تو ہر وقت داماد نہ بر آفت جا
 تا بشود روز جزا سوخت مگر در چنل

از موسم خزاں چیزے آموز

ہیں قدرت آمدہ فصل خزاں   چوں جو اینی رفت پیری را بین
 اس غماندہ این بختے ماند چنیں   فیکر فسد دارا یکن امروند تو
 تاشوی در سکارها فیسہ و ز تو   فصل گل دیدی بہا و جالفدا
 ہم زن و فرزند و دختہ عظم رہا   وقت ہے آید جدا از تو شو قد
 یاد اول یاد آخرے رو قد   تو باقی بیکہ و تنہا عزیز
 عزم زدہ - بیمار - ہم چو بد نصیب   بعد گل بلیل نغواند اینچنین
 نکتہ را یاد داری ہم نشین   برق آید یاد - چوں عہد شباب
 مے خورم افسوس با صدیچ و تاب

از سہ ماچہ عبرت نواں گرفت

یک نصیحت موسم سہ ماچہ   ہر کہ داناست غور نش مے کند
 جمع کن چیزے براے روز سخت   تا نہاشی پیش کس تو دیر دست
 از فضولی حالتت باشد خراب   زود کردن خسیج را بینی عذاب
 کس نے خواہد ترا دادن عویذ   جیب خود پر داراے عالی تمیز
 روز محشر را مگر اسباب کن   نادرا ہے جمع کن اے خوش سخن
 کار نیکی کردن و خوف خدا   خوش نما باید ترا - روز حسد
 تا نہاشد مزع آید در میاں   آئندہ مال جہاں مالی اے خال
 مرگ ہے آید بزودی یا دوا   کار ہاے نیلوت را پنداشت گذار
 برق موسم سے دہد اجناس ہا   فیکر باید کرد و را غصہ دار ہا

فصل بیست و نواں

فصل بیست و نواں ہم کرد و مہربان
 یہ بود و تعلیم مذہب او این
 در امور خانہ باشند ہوشیار
 نیک و بد را خوب فہمیدہ شوند
 با بدو رگاہ خوش سلوکی را کنند
 ہم کفایت را ستعارے گر بود
 از ہمہ بہتر کہ در پردہ نشوند
 گشت و گم دیدن نہ کار بہتر است
 عزت و پردہ فقیران را اندا
 گر بیا موزند فن قابلہ
 جمع چوں باشند این اسباب خوش
 چوں نباشد زن بخانہ ہوشیار
 مرد چوں عالم بود بہتر بود
 برق گر قابل بیا نہ مرد و زن
 تا نباشد نقص ماند مہربان
 تا کہ از اولاد آئند کاملین
 محنتی و خوش سخن مہربان
 در غلط کاری نہ گاہے آں روند
 نیک نامی را فروغے در دہند
 روز سختی را خیسیدہ ہم نہند
 چشم بد ہیں را نہ گاہے رودہند
 ہر کہ ہنچوئے کند او بہتر است
 از برائے ستر خانہ این صدا
 در صحت باشند بیشک عاقلہ
 داں توقع خاطر احباب خوش
 این چنین خانہ نگہ بدتر شما
 زن ندارد عیلم او بدتر بود
 خانہ را مثل جنت داں سخن

رباعی

مونس و ہمدم زن بہتر نباشد در جہاں
 غمزدہ بشوہر شود از دیدنش راحت گہاں
 شکل و صورت بیچ کارہ است سبب آزار ہیں
 ہم وفا دار و مودب خندہ رو شیریں ہاں

قطعات و رباعیات

مہمال نوازی

قسمت خودے خود و سر کہ مہمانت شود چوں کنی نرہی و لغت بسکہ قربانت شود
 این چنین خدمت گر مشہور است شود گفت اہل شریع ہم مضبوط اجمانت شود

پردہ پوشی

پردہ پوشی بہترین آداب است بخشش تہذیب زراں شاداب است
 آدمیے بیے مہتر ہے آب است پردہ کردہ گوہر نایاب است

شیریں زبانی

چوں زباں شیریں بود و حکمت بود تلخی گفتار یا تکلیت بود
 در سفر ہم کبیہ دولت بود در حضر ہم رونق صحبت بود

کج اخلاقی

عادت بد ہیچ کار کے نایدت صاف دل فیاض کم گوہر نایدت
 تا کنز یتہافد روعزت زایدت دمیدم اخلاق حسنہ شایدت

ان اللہ علی کل شیء قدير

آبادے اسلام ز غماز تو نہاشد خوشنودیے حق ہم ز نیاز تو نہاشد
 گر میے محفل احباب ز ساز تو نہاشد ہر کار دنیا بہ منت و کمز تو نہاشد
 کند آنچه کست مالک قدرت کردہ بکن آنچه کنی تو را و برابر تو نہاشد

فاتحہ برقیہ حضرت مولانا شمس العلماء خواجہ الطاہر حسین صناحالی مرحوم

بود یک سالم بہ پانی پت گذر   قبسہ حالی را بدیدم از نظر
 پیش در گاہ قلندر خفته است   نزو تالابے بمیدان سریر
 از دم خواندم دعائے مغفرت   شاعر مشہور و ہم حالی قدر
 شاخ آہن جگہ کردہ بہ بین   روضہ پاید بہ تربت با اثر
 سفر را خواندم کہ حج شاعریت   از قضا آمد میسرای مگر
 من بگفتم حضرت سبک در را   آنکہ ہستند یادگار خوش پد
 سعدیہ ہندی بخدا ہدیہ دگار   مرقدش باشد منودہ کرد فر
 برقی بودہ و نقی اسلام او   از مدس با بدت داری خبر

خطاب بہ شاعر خود پسند و بد سیرت

در گلستان جہاں راع است و بلبل ہم صد   داغیے گوید کہ من از بلبلے خوشتر تو
 بلبلے گوید کہ نیک و بد ترا معلوم نیست   آں ترا دادہ نشد بخشیدہ شدہ بین چنا
 تو بباغے یک نقیبی من بسیرے ے روم   دشت و صحرا را بہ بینم با مناظر خوشنا
 سبزہ زار دل کشا ہم آب ہائے خوش زہ   بادرخشاں ثمرور صندل و شمشاد ہا
 من ز خوشبو ہا و ماغم تازہ یے سازم مگر   تو خرمی بول و برانے استخوان مرد ہا

تعاریف آیت اربطہ زدیگر

ایسے آیت اربطہ دل کش قرباں بہ وقتنت ام
 یاد نسیم ہر طور کشتے بہ تو بدارد
 ہر وادیے وسعت آبیے بتورساند
 محبوب من ہم اینجا سورانظار بودہ
 چندیں نہار سیاح در سیر تو بیا نید
 آمد ہوا یے مشرق پر کردہ برق دہان
 وقتیکہ طفل موسم نہ بدیل جامہ کلاہ
 نور سحر چوں بینی حدت صبح گردد
 جنت بہ سحرہ زارت شکے خورد بہ کمر خطہ
 طایر بر تو آئینہ پرواز در گذارند
 لیلا اگر بدیدے ہمہ شوخی اش بر خوتے
 شور ہے بگوید اے غافلان دنیا
 ہمہ آہواں دستی بہ جمال تو گرایند
 پاکیز گئے رفتار از آسمان گزشتہ
 دانشد کہ ایں وجاہت آبیے دگر ندارد
 اے برق ایں بیانت کمتر ز انوری نہایت

نصویر غم ریایت۔ حالاً بدیدنت ام
 شاید کہ از کلیے ذکر شنیدنت ام
 لیے دخت آب جواں حیراں تہکنت ام
 گل ہائے یاد گلشن در دل بہ چہنت ام
 دزار ہائے کاغذ دور ہا بہ سفتنت ام
 مغرب ہم نثار ت۔ عجی بہ مسکنت ام
 رنگے بہ کوہ بارقد۔ الوال بہ پزنت ام
 انیک ملاحظہ شام وقت رسیدنت ام
 در خواب استراحتی پائے کشیدنت ام
 این راز ہجسد انیک بدنت ام
 محزون شب بہ ہانتاب در غم پیدنت ام
 ایں کبر و نخوت ہیں۔ یکسر گذشتنت ام
 نچیر و لر بانی من ہم بہ بستنت ام
 بالاتر ہی منازل نازک چہنت ام
 از ریگ و سنگریزہ بہمت بہ پزنت ام
 تشبیہ سادہ کردی مرہون گفتنت ام

موسم پر شگال و ہند بچہ طوے آید

پر شگال آمدہ ہوا اے کریم صحرار اہ میں
 کشت ہا خشک ساجن و پری کردہ مکان
 خشک مالہ پاکو ہی صورت دریا ستند
 سیر خلعت کردہ اندہمہ برگ پاکو کشت و کوہ
 آب باران سطح ارضی را گرفتہ ہر طرف
 گہ بہار و چند ازیں سیلاب گرو و جیاں
 ہیں دھاست بارش متوسط بار و خوب است
 چائے ہا بدیم خشک قطرہ باران نبود
 گہ بود باران و فضل مالک کن و کان
 پیے شود معلوم حقائق بر میں راضی شدہ
 اپنے ہائے پختہ براہنہا رے آرنہمہ
 چوں شود این موسم خوش رنگ و آفتاب یک
 از بر آراحت مخلوق چہ اسباب اند
 مے شود آبا دیے و تیا بہر جائے و آب
 انظار آب خواہی برقی مالک را بدال

خشک نے خواہد شدن الحال این فرشتہ میں
 گرد باور یک باوحت و اندہمہ فریں
 شور و شر چندان کہ آوار و دہل آید میں
 سبزہ زار کان زرگرمی خشک ماندہ ترین
 نفقہ بحری نمایند کشت و آرنہمہ ترین
 عرق آبی نے شوند صد ہا مکان و یک
 ماہیے خواہیم از دل رحم رب العالمین
 این صدائے تشنگی است طاقت را بہ میں
 ملک شد آباد راحت آمدہ و اسکیں
 از در و دیوار آید لشکر نعمت بہترین
 مے خورد با صد اوکے گفتگو باہم میں
 موسم سمر با بیا بد بہر دنیا خوش حیدیں
 بر سر دنیا غنما بازی تنان ہیں ان میں
 آب دامن عنایت با کہ رحمت ناطیں
 کاس ہا نیکو بکن تاف کر ماندہ و راہیں

در بیان دوزخ و بہشت

جنت دنیا بحر خویش دیدم چند با
در طفولیت ہم عمران گذشتہ روز شب
ہفت و دہ سالہ کہ بودم اہل خانہ ہم شدم
فکر و چاکریدیدم ہم کنیران خوش جمال
تا چہل سالم گذشتہ ہم فکریہ در نبود
بعد ازین دوزخ نمودہ شکل خود کوتاہ
صدہ ہائے تازہ جانم را ملو لیے ساختہ
کس نمی داند حد پاک اسرار حقیقت
روح ہر انسان و حیوان حکم او بگرفتہ است
یک سجہ گوید کہ ایچہ شہود انصاف فعل
ہر کار نیک کردہ داخل جنت شود
جنت ہر اقرب آمد از برائے کار ہا
آدمی اول بیارغ نہیں چہین پیدا شدہ
بعد تو بہ گرتد این کار ہائے نیک را
فلسفی گفتہ کہ جنت نیست از قہم منکا
چون نمیداند حیانت رہ رفتہ راحت
برقی جنت ہا بدیدی در جوانی بہتریں

در کنار مادر دم گہوارہ بگرفتہ قرار
خندہ و بازی کنان گاہی بچانہ گاہ نیکار
دختران دوسہ شدہ آخر پیر و دند بار بار
آخر کارم رسیدہ است اکنون در زوال
صحت و رعنائی را دیدم شدہ بر من شمار
مادر و پدرم بر دند بار و بر غمگار
یک جہاں دختر سپردم خاک از جنگی بچار
گو زمین و آسمان شش روزہ گفتہ شد تیا
کس نمی فہم کہ بعد از مرگ چہ باشد مدرا
دیگرے گوید کہ مے مہید مگر در کشما
جہنمے باغے بگفتہ ہر دوریا ہر کنار
ہر یکے حسب عمل خواہد شدن دارالقرار
از عدول حکم بیہروں شد ز امر کردگار
باز در جنت بیاید تا ابد گیرد قرار
در مقامات جدار و اسرار باشد گذار
حور و غلام را چہ فہماد و بعقل مستغنا
دوزخے را ہم بدہیں سور عمر خود اسے کامنا

در خواب حالات بہشت

یک دین از خاندان ما شریف
 داندہ عابد و عامل - متقی
 مرد از حکم قضا و عمر تو
 در فراقش سالہا غم خورده ام
 در جناب این دوی کردم دعا
 در شبی آمد - بخوابم خندہ رو
 عرض کردم مردنت بودہ گراں
 از مکان خود مرا واقف نما
 گفت در ہمایے من اینجا بیا
 بود شاہراہ و سیح و بس دراز
 قلندر ادبیم مقفل پیش او
 باغ و میوہ ہا کہ دیدم در میاں
 سبزہ ہا نوخیز و انہار صفا
 آدمی دیگر ندیدم در عیاں
 یک حوشی ہر طرف طاری شدہ
 گفت یے مانم ہمیں جاے جوان
 زود تر میر وں کنان در لہ بند
 برق از قراں مطابق است حال
 نیک بخت و پارس از بس لطیف
 دیدہ بودم در عبادت ہا قوی
 بود و دنیا بسے پاکستہ
 صدمہ ہا پیر جدائی بردہ ام
 باز فضل خود مرا شکستش نما
 گفت چہ پڑسی بگویم دوبہ
 ہجر تو مشکل شدہ بر خاندان
 چیرے از حالات خود را ہم کش
 تا تمنا تم مکم بہر دعا
 من پس اورفتہ بودم فکد ساز
 روڑیے بکشاو و شد وارہ درد
 ایں چنینیں پہنا ندیدم در جہاں
 گلبن و انشای شیریں لیے ہما
 یا پرندہ ہاے خوش شیریں زبان
 عقل من در درک ایں عاری شدہ
 باز ذکر مرا میری بزرگان
 بعد از ایں در خواب نامد ہوشمند
 در دلم گذرد بسے ایں قبل قتال

حالاتِ بہشت و خوابہا

وختِ سرم بودہ یکے ہستیار تر سیزوہ سالے گذشتش چوں عمر
 مرداد طاعون غم دیدیم ما مادرش مجنوں شدہ از گریہ ہا
 یازدہ سالہ زقرآن و نماز او گزشتہ الفتے پیرانہ نیاز
 گفت ہایا - تو بگوئی ملا ام از نماز تو نہ گاہے دیدہ ام
 گر نمازیے را بخوانی خوش گذار ورنہ نام خود مگر ملا ندار
 سالکے چند ہجرتش بودہ ایم سر بہ توبہ - بارہا فرسودہ ایم
 او مگر در خواب مے آید نظر عقل و دانش مے دہد از او خبر
 در امور خانہ گاہے را بے دہد گاہہ ز رنج و غم نہ خانہ برود
 گفت باریک بخوایم ۲ لغزیز گیسرا از اخبار من چیزے تمیز
 خواں نمازت را کہ آیم بارہاں ورنہ تو کرم را کن چندیں خوار
 بعد از مدت پئے خواجم بدیم گفت با باجیلے دیگر در شیم
 زین سبب گنام بودم مدیتے در جدائی مے مبدے رنجم - بیے
 سفر ما بودہ دراز و پر خطر بر سواری ہا بر فیم زود تر
 رنگ آں را حل شدہ مثل پلنگ تمیز تر اواز تک بے درنگ
 ۲ سواری در دلم گشتہ رواں یاد مے آید بزودی در رواں
 مردگاں خبرے دہند ہشیار از مقام خود مگر بیدار شدو
 بے گناہاں را چہ روح سائر بود تو سید کاری بحالت چہ رو
 برق گیری یاد از اخبار تو یں تر اسبقے دہند سہارا چو

قطعات و رباعیات پر لطف عالمِ بے عمل

بے عمل عالم بود مثلِ خزانے بر او کتب   کس نے گوید کہ میں خزانے کا مالک تھا
اُس نے دیکھا کہ پشتِ چنگیز کی چیز   خوش رو و بر منزلِ خود چو پہلے صہ ہوا

زنانِ بد اعمال

بد عملِ زن دوزخ ہے دنیا اے عزیز   دوزخِ سزا میں بدعتے را اگر تو ہستی خوش نصیب
زنِ کینِ صالح ترا خانہ نظر آید بہشت   بد و باں۔ بد و ضح را و بدیم نیز دیکھ چیز

صحبتِ زنانِ فاحشہ

از زنانِ فحش خود را دور دار   صحبتِ ایناں بود چون دہر مار
میں نزار دوڑتیے خواہند بر کو   یا بدینا خوب خواہند کرد خواہ

از دوا راج لایعنی

نشان دے بد و فح ہرگز خوب نیست   غیر جنسی ہم مگر مطلوب نیست
رنگِ خوش ہم بہر ہر محبوب نیست   عادتِ بدِ عمر کم مر خوب نیست
شوہرِ قابل کہ خصلتِ نیک داشت   زن نے خواہد کہ خوش بہوب نیست

تباہیئے خاندان زار روس منحوس

دار روسی بر حکومت خود داشت	مسلمانان را بہ تنگی مے گذاشت
بود فرماں ہا کہ از پتر و گریہ	تا سہالین جزیرہ - بر سفید
بصفت و نیاز اگر فتنہ سرفراخت	۳ طرش خود را بچوں برباد ساخت
بر خراسان رشتہ ہدے حملہ نمود	حیلہ سادی کہ دو در پوڈش نمود
بر مکان پاک موسائے رھنایئے	گولہ باری حکم داد ہ بے حیایئے
مسجد و روضہ شد ہ سوراخا	دل تنیدم خواندہ این اخبار را
او مگر نشنیدہ این ۳ واژہ ہا	دید قیہ سخت - در ساپریا
قتل شد فی العز یا اہل و عیال	در جہوداں ۳ مدہ لطف کمال
لین و تکی شد ہ فرمانروا	ماسکو بگر فتنہ جمہورے صفا
برق ظالم را بنودہ این فجر	مالک قدرت چہ مے دار و ہنر

بر باد و بے شہنشاہ کارل آستریا و قسطنطین یونان

حال قسطنطین و کارل را شنو	ہیچ گاہہ راہ غفلت را مپو
در سوتنہ لرکینہ رفتہ بار بار	چوں رعایا را نہ ماندہ رعنا
ہنگری آزاد با بودا و پست	کارے را خوب دیدم در شکست
بعد معزولی بہ قسطنطین چہ رفت	بادد یونان رسیدہ تیرہ سخت
خود ہزیمت خورد از دست کمال	بعد چنہ مے مرد در راو لوال
برق عبرت یا بدت ذیں حالہا	سرکش را پیش آید از قضا

بچہ فطراتِ اشکِ حسرت - دیا شمس العلماء
حضرت مولینا مولوی محمد حسین صاحب آزاد مرحوم گوشت کالج لاہور

یاد است آن زمانہ آزاد رفتہ اہل
تحقیق پارسی ساکر دہ بخود خراسان
آمدند راہ کابل پیش امیر ہم شد
عزت کما و گرفتہ بایم از و بہرہاں
آپ حیات دارد - زمین آبسری را
قابل ہے بخندان بہرنگ ساز و خد
دیدم بعد آخر مجذوب گشتہ بازار
سنگے گرفتہ لاسور پیش و پیش ز طفلان
اے برقی حال آزاد چون پرولم بیاید
آہ و فغان ز جسم آید پروں زارماں

قابلان زمانہ حال در ہند بادشاہ و نثار و حضرت خواجہ حسن نظامی بوی
و خدا سخن اردو - نواب فصاحت و بیاد فط جلیل حق ضا جلیل و کن

در خیال آمدہ رفتے گراں
قابلان حال را ذکر ہے بخوان
یاد شاہ و نثار خواجہ حسن اند
آں نظامی لفظ احسان ہے نہند
در تصوف رنگ نو پیدا کنند
کتر سے را بہ تندی اکثر دہند
نظم گوئی ختم - بہ حافظ جلیل
است در دکن مثال سلسبیل
جانشین خوب بینا دی امیر
بر کلام او نیا مدح و گیر
گر ندیدی نظم آں والا تبار
در سخن فہمی ترا ناہد شما
برقے باید ترا نظرے صحیح
تا جہر داری ز حالاتِ صریح

عارف حق شناس سر را بنیدر و ناتخته طیبگواران بنگال
انعام گیرنده یک لک روپیه قبول پرائیتمیز از سو بدن

از رموز معرفت مالا کلام   دال پیچور خوش سخن رنگین نام
بحر وحدت را نه کوزه داشتن   تو بیا موزی از و هر صبح و شام
برق در بنگال روحانی طیب   درس روحانی کثافته شاد کام
در زبان مغربی هشیار است   اهل مغرب را کلامش کرده رام

جنگ زرگری در میان سر مایه دار و مزدور

خادم و مخدوم بودن بهتر است   با همی نکند جنگ و زرگریست
زر ز محنت گوشت و پید از زر   مرنز ابا بد بقدرت هم نطس
مال داران را کند نادار او   بیکسان رای می کند زردار او
برق باشی شاکی قیمت مگر   عدل کرده دور کن این شور و شر

دود کرده قوتی
بر چاقی خوشتر
دود زنی سوزان
دود زنی سوزان
دود زنی سوزان

و مناقب حضرت امیر المومنین شیر خدا حضرت علی المرتضیٰ

بعد از بنی مکران ہمہ مرتضیٰ	سرتاج جملہ اولیٰ شمس کشا علی
عرش بریں نشسته است شیر خدا علی	در حشر نیز آیدت یک راه نما علی
ابو کرم مجسم و مجبر سخا علی	در مخزن عطا است گھر بے بہا علی
در علوم دین شدہ ختم مسکن	بابش بہ ہیں کہ آمدہ او ذوالحجہ علی
ادسیف حق و باد بے شاہ عرب است	آمدہ شان پاک نگہ لافٹی علی
بعد از بنی محافظہ حم است بے خطا	الحق - عزیزہ - ساکن غار حرا علی
ایں راست گوئیت در ایمن ہم قدریں	ما میہ ختم انبیا بعد از خدا علی
او پونز آب شام و نجف - میر مومنین	در شیرب و سلطا است ف و انوار علی
وقتی کہ بچہ آیدہ - از شکم مادرش	گوید ز میں رسیدہ - اللہ یا علی
داداے بیگماں و بلجا، سرکشاں	ہاں دستگیر حاجت و ہر پیدا علی
روشن جلال آہمہ از خاندان او	کہ دم نہ من خیال و گرما سوا علی
عابد ندیدہ ام - بہ سطح زمین کس	دائم بزرگ تر ز ہمہ پار علی
ہر ذرہ جہاں ز علی نور یافتہ	روشن کینے کمال - ہر ارض و سما علی
یہ بقی چون گوتی - نماز قبولیت	صلی علی محمد و آل علی

رباعی

صاف نیت باید و ذکر و اواں	تا دولت مضبوط باشد اسے جواں
رستی با خوف حق کن اختیار	تا انرا تقایم بود نام و نشان

در تعریف موسم دلپذیر بہار

عجب دلپذیر موسم بہار است
 غنچہ ہا و گل بہ خیاباں در قطار است
 گل ہائے گلاب غرور و بر سر چشمہ
 پہ پہ لطیف بوئے پودیتہ و بچان
 بر شاخہائے نوحیز صدائے کو کو
 آب رواں و خوش رنگ ہائے ہا
 شفتہ نو بر کردہ چادر سفید گل ہا
 دشت گفتگی رسیدہ بہ رویتہ گی ہا
 مرغان چمن زمست عید بہار
 سرام رسیدہ بہ انجام چیز ابدل
 برق بر خیز ز بستر گرم مہنوز
 کہ قابل دید رنگ ہر سبزہ ناز است
 امروز شاہد کہ بسے لطف کردگار است
 بچشم عذوبہ ہیں رروقی کو ہمارا است
 کہ فدا شدہ بر آہنا بلبل و نہارا است
 اذ فاختہ و قمری زنا کیے منقار است
 کہ با و نسیم ز شبنم ہراں نثار است
 پتہ ہم شفتہ مثال مہر شاہ گداز است
 فرش سبزہ محل بر سر ہرا نگہ دار است
 سخنان شیریں بر آودہ سر شاخسار است
 ہنگام سبز و ن و پیر و شیر خوار است
 بہ ہیں چہ قدرت بہ درختا میوہ دار است

دین محمد
 در دفتر جمع ان کے مثال
 چو یہ باشد حال ہم پر ہمال
 صورت و سبب ہم گردش سے روند
 چوں اجل آید ہم ہمارا شد زوال

قطعات و رباعیات و پذیر

مکر و ریا

از ریا و مکر چوں حکم خدا نتوان شکست
تو چرا از عقل خود جورے کتی بپذیردست
ایں نمیدانی - که خود ہم پیش از ریا بزیول
چاه کن راز و درگفتند چاه در پیش است

صبر و محبت

چون محبت بمرسد - در آن خان پیشا رباش
در نکوئی مکر بسته - خنده خوش کردار باش
آن خدا مهربان سختی ز تو خواهد برید
صبر ایوبی نظر کن - بیشتر سیدار باش

قطعه

بے اجل مردن نباشد - گر چه پیش قیامت
گر نودا نابی - مکن طلبه بلا بار بخت

خود غرض گیر و عرض را با پولوسی کرده یار
آه که مدحت بپس کند - بختی برسان نازان شود

بد خوئی

زشت خوئی بپس کند - انجام مرد ما خوا
آینده خود خواهی ز غیر آن بگویند اما
راخه برسان به دگران تا که راحت آیدت
چون بدی کردی - هدی آمد مگر تو غم مکن

در مدح مسلم نامدار جناب غازی مصطفیٰ کمال سیاح سلطنت عثمانیہ

جنگ یورپ کی بربادی ہے در جان و مال   بالخصوصیت بہ ترکی آمدہ از بس زوال
شد مگر یک بار دیگر جم ایزد متعال   صورت اسلام را دادہ فضل خود جمال
تا کہ از این بحر شورش زدود خود را برگشت   یک دلاور سیلے رطافتے دادہ وصال
تیغ خود بر کرد و یونان را نہر حکمت و ادب   از زمین فقرہ میں مصطفیٰ آمد کمال
ہمیت اسلام را برپا کے خود آرزہ است   گویا ست ہائے یسوعا عیسیٰ پائیمال
کرد او شان خلافت را بہ استنبول بہ است   نو دے یمیم ترکی را ہماں رفندہ جلال
گر کت در دنیا سے اسلامی تھا میں جمال   متافیسیت ہیج تایدین فطرت و مال
مے کم شکر خدا کو طاقے دادہ میں   مدح و تحریف بہا در آمد بہ قال
درو لم آمد دہم اسلام را عزت مزید   رقم آوردم بہ کاغذ یادگار خوش مثال
برق چوں خواہد خدا از لطف خود حافظ شو   سرچے آرند بالاہ و شمشاں را چہ جمال

روح را حالت یخ دانند
جسد و انایاں یخ کر آمد
قدرت خالق ز آدم و در است
عالم طبعی یخ باید را
ایمانی

قطعات و رباعیات

بیکاری خواری است

ہست بیکاری۔ عذاب جان گنا
راحتے خواہی۔ بہ جہاں دست و پا
مالک قدرت نر ادا دست عقل
کارکن۔ غفلت مکن اے تراثر خا
تازہ دشت خرد نیکی آمدت
تاکنار قبر۔ محنت رافزا

نصیحت خانہ بدوش بہ دختر

گفت در را ہے یک خانہ بدوش
دختر خود را نصیحت کن بگوش
گرچہ رفتن راہ باشد خوب تر
ختم کن سفرت ز مغرب پیشتر
روزر روشن گر گذشت ہم رسد
پائے مردی دعا عانت یے بود
وقت شب را نیست چیزے اعتبار
یا ترا دزدے روند۔ یار پنج مار

کرکبک شب تاب

کرکبک شب تاب در صحن چمن
در شب تاریک آمد نزد من
من بہر سیدم زجیرت تور چیت
گفت۔ رحمت کردہ رب دولمن
ساہا محنت بہ عشقش یے کشم
دور شد آخر۔ ز من رنج و محن
ادحراغ معرفت کردہ عطا
تور طلبش نور آمد در بدن

بود و ماندِ صحرائی

صیغے خواہی بہ صحرآ درگزار	آب خوش منظرِ فضا پر بہار
نخل حرامارا بہ ہیں باہستان	لالہ کوہی بہ شکلِ داغدار
سنبل وریجانِ خود رو آمدہ	شیر و ہنہا پیسے دگاوتے شاخدار
ہم پرندہ ہائے خوش الحان اند	سیر قہما قسم و صد ہا سبزہ زار
صاف بادے سے وزد ہر صبح شام	دنگیئے تازہ میں لیل و نہار
بند درخانہ بہا ندنِ شہرِ حیات	سردی دگر دمی کند ہستی خوار

سیرِ گستانِ بر نہر

لطف دارد و سیر و گردشِ ہرز میں	بر کسنا بر نہرِ ریگستان بہ ہیں
کشتیئے تفریح باہم کمدہ ایم	در نمازِ حق بہ مجمعِ رفتہ ایم
چوں بیاید گوش آوازِ اذال	من شوم در آب ہم توحید خواں
چار سو طارِ مغیلاں خمیہ زن	بچے آرد مرا یا درِ وطن
گر بیئے روزہ بسیے زایل شود	عوطہ در آب تیخ چوں پیے رود
برق در آب کشادہ غسل کن	راحتے لبیار یا بی دیں سخن

مورث دین حنیف حضرت ابراہیم علیہ السلام

بہ دینِ فطرتِ خالق نظر کرنا ایک دلِ غافل
 ذوقِ ربودہ کو گرچہ طریقِ پاک سے نہایت
 مگر واحد خدا پایا و کردہ بود ورنہاں
 گلستاںِ نازِ نمرودی ز اعجازِش مکمل شد
 رسولِ ماحمّد مصطفیٰ آمد ز نسبِ او
 یہ ہماں کرد و بخشش نے آید مثالِ او
 نماز تو نے یا شد اگر نامش بچے گیری
 ترا اس برقِ لازم است فزائش رفتہ می باشی
 از حضرت سلیمان علیہ السلام حکمت و دانش آموڑ
 حکمت و دانش سلیمان عطا
 کرد و خالق از پئے قدرت جدا
 آمدہ ذکرش بقراں در میاں
 گم نہ خواہی بہیشت تر اور اجواں
 یک وزیرِش بود آصفِ یرخیا
 عقل و دانائی زاد آمد بقا
 و اخیفہ بود نہ گفتہ ایسواں
 اول زبانِ جاندارانِ جہاں
 در کلامِ خود مثل بجا شتند
 مال و در بہتہ فراداں دشتند
 در بہ ساک عقل اینک نیک سوت
 خوفِ حق را ابتدائے عقل گفت
 تا و را در عمر آید و برو
 عزتِ مادر پدر ہم گفت او
 اسبِ حکمت را بخوفِ حق تباخت
 از زبانِ غیر محفل منع سادت
 خواں ز امثالش مثالی خوبتر
 ہرق گم خواہی ز دانش بہرود

ہر کیے را وطن خود کشمیر است

وطن من در ضلع جہلم بہتر از کشمیر است
 قریہ خوش منزل و پیر آب از تقدیر است
 کدو بہر لا پیش دارد و پیر دسیر شوق ہا
 آب بنوا بہر قدرت و جوشش ہر دل
 نزد چکوال است بر میدا اگر رفتہ جای بگا
 چشمہ سیدن قریب است نیز نزد کیش کتاس
 اینقدر خود و گلابی خطہ سے آرد سرب
 کشمش و انگور پیدا شد بہ اینچروانار
 کیکہ دارنگیاں با فالت آمد کثیر
 ضربہ نہ ز بود از ایران بہتر می شود
 رام مل ہا وں چوں بینی عقل و کفایت کم
 آہن و سرمہ زمشقی با نمک پیدا شود
 برقی متواہم حینان وطن را ذکر کرد

در شاگفتن فزوں - از حیطہ تحریر است
 گوئی کہ یکالہ ز جنت آمدہ تصویر است
 چشمہ و غار ہا کش با عجب تاثیر است
 از معاہدہ جہلم این شدہ تقریر است
 این زمین و باغ سینہ خوب دامن گیر است
 در ہاراں مبلہ کوہی بات ہے است
 بہر خوش بوش بہیں - در قدسیان تذکیر است
 سیب و شہنوازے کداید بہر زبان بکیر است
 طرے خواہد کہ بخورد - پیش او حقیر است
 میوہ ہر فصل و موسم دیدہ یا بکثیر است
 در نظار سبز بر کدوہ قلب خوش طیر است
 ہم زغال معدنی کردہ بسے تعمیر است
 یادشاں ہر لحظہ کردہ ہیں و لم خیر است

موجودہ آثار قیامت

در خراسان زلزلہ آمدن قہر کردگار	تا شود خلقت ہر سال منقلب و زلزلہ
ہر نگہ کن حال خستہ را در تہمت جیدی	مردہ آدم از سیاه بختی مگر تا سہ ہزار
گفتہ شد بر باد و منایع ہم شدہ صد سال	خلق یہ باشد گرسنہ با خستہ ہوش و ذہن
در اطالی کوہ آتنا ہم خندہ آوڑہ است	لادہ اش پس تلف کردہ کشتن باغ و بہار
شورش عالم و یابی مرض ہم ایزاد شد	این نشانات قیامت را بہ بین کہوشیار
برق ہند و وسکان بر سر رخاش رفت	اللہ اللہ این چہ آفت آمدہ بہر دورگار

رباعی

ذکر کردن من نہ اکسیرے است	مے گویم کہ این غلط تدبیرے است
مادران کہ بچہ را آدمی مے سازند	مے گویند کہ این عجب تعمیرے است

رباعی

در عدالت مداخلت دیکار است	ہر کہ بے انصاف است بیچار است
عدل یہ باید ترا ہر وقت - شاہ	خالقت از جو رتو بسیرا است

رباعی

از عطایش ذرہ مے تا بد چو ماہ	از عذایش بادشاہ گرو و گدا
چوں خدا میت برتر است از این و آن	ہستہ خود را میاورد در گناہ

مانعات روحانی ترقی

ہوا اگر حرص دنیا را قیام اگر تو خواہی ہوا
ترقی و تہنزل کردہ و حیرت متقاضی
اگر دہشت و نیا سبزی، پنج قدرت نیست
بدنیا ہوش ہے باید بہ گفتن ہم برفتن یا
نہ دانا یاں محبت کردہ از دنیا بزدیہ چند
زہم خود اگر خواہی بیاہی کار و یکت یک مرد
ہیں عہدہ تو کردہ جدائی از خدا بود
مگر شیطاں ہے خواہد جزا و دام آوردن
تنہائی کرد پیدا شود و گیسو خواہد کرد
بنائی برقی گریہ پیش منثال دشمن خوفا

بہ آخر دو دے بینی فنا کے را بنیازی یا
مگر اسباب نیکی را بہ مطلب آوردی ایہا
مکانے گریہیں خواہی و فکر خود شوی آیا
بہ پیوستہ گذر کردن مگر روزے شوی بر باد
کہ آخر فخر خوش روزی کنڈان این بایہا
و گرنہ زیب و زینت در روزے آہ و اہوا
ترا باید ازینہا مطلب نیکی کو کنی ایہا
ز راہ و رسم آن کا ذکر خود را بہ جا رسا
گر نیزے بایدت از حکم اہل کمال کنڈا
توقع است از ذات شعی قائم بازلوتا

رباعی

قول و فرار کردنت عہدیت مستقل
از جان و دل بیا کہ چہ زیار شعی
ایفاے عہد کن کہ عزیزت چہ لہند
عزت بپاسد ار کہ بہ اعلیٰ مکاش شعی

قوله كوكبهستان

۱۔ چشمہ از بندہ ی حوٰں فرو آید زمین
اگر ہے گذرم بگویم سقاں بود در دستان
۲۔ صافی قطره قطره ہے پرد و خوش هوا
ہے کند آواز "مگر مگر" تیکے مورخا
۳۔ بیش بہا لعل نصرت و تماشہ سے روند
سبزہ و گل ہے دہندہ وہاں ہے مردہ حیات
۴۔ برق در گہمی روشن نفس مضنون خراب

زیرین افوال مغرب مشرق و مغرب

در خدا مشرق و مغرب شد حال اول بچہ دارد و جنوب وینے شمال
بلکہ ایمان محبت آید رشتہ در دنیا محبت را کمال
اعتماد و تکیہ در فرائض بدارا تانہ بی بی ایچ بکاہ روئے زوال
خدمت اللہ دان لرین سجایہ سکار دنیا را نہ ختم است ماہ و سال
برقی سے باید انرا در حق شدن حق چوں دانستی بقا را شد وصال
(ترجمہ از جان آکس نام)

سبق توحید از تینی سن

محل اگر باشد بدیوار سے برستہ لے جواں اور بخت سے بچیم ایستادہ بچپناں
چوں کنم بر برگ و ریشہ اش نظر از تجوئے نشو و جیران عقلم بکننے گیر و زبان
آب و شبنم را نہ دارد حاجتے این نازنین باز خوشبو سے معطر پیش و پس شایع کنایاں
گر شوم ماہر کہ این اسباب غافل ہو عمر خود را سکار آمد من بد اتم در چہاں
برقی سے گوید پوختہ یاد داری حکمت اش مہینے توحید را را اوئے کتہ میکیاں

گفتہ بیرن اگر بکنم نصاف را خوب را منی سے شود بر من خدا
را چتے یا ہم نہ باشد انتہا است دنیا دار را را و ہدا

شراب خانه خراب

ترک شراب کن که نه در حد استوایی خود را از غسل بدیهوشیار دار
هر بدی که به دنیا آتشکار است منج این با شراب خراب نابکار
(مستری فتن جانن سیاح مغرب و مشرق)

مستقل مزاجی

انهار تکلیف من، هیچ گاه نیاید کرد بلکه این که این کار بوجه احسن شاید کرد
اگر تو اعلم که این کار را سرانجام کنم یقین است که بکنم خود مالک انداز خواهد کرد
(ملکه و کنور به آنجهانی)

عزم صمیم

کاری که کنی اول عزمش دار و عزم چون کردی مکش هم آرد
(فرنگین)

خوش دلی

باش خوش دل که خوشدلی خوشتر رنج و راحت بهم نشد اکثر
(یکتن)

مذهب چیت؟

چیت مذهب؟ نامه اعمال ما هست یک آئینم اذقوال ما
راحتن ایام سختی - حافظ آسودگی دو سینه در رنج آمد رمضان فعال ما
(لار و ایپری)

خیالات مرحوم سرتار این چند اور کز حج ہائیکورت مبئی بر حضرت مسیح علیہ السلام

بودہ ہمشد و مگر خیالش بین   کہ بر مسیح چہاں کردہ یقین
گفت من را و بدانم استاد   رہبر و کارل و نیک اہل مراد
مذہب ہمدورا مکمل ساخت   ۲ چہ دید گفتہ این پرداخت
تصویرش ازین بجا بگاہ دارم   کارہایش مدام در بگاہ دارم
گرچہ من اصطباغ نگرفتم   چہا کہ بردید ہم یقین دارم
تقلیم مسیح مکمل و لاثانی است   در سیرت و عمل مرد ہزدانی است
برق ہرچہ گفتہ بسے مرغوب است   من ہم گویم پیغمبر خوش اسلوب است

پولتیکل پوئیتیری

سوراجیہ مرد و کانگریس برخواست   دیدی کہ غلط شدہ ہمہ اسباب است
علی برادر و گاندھی چو شدند اسیر   اتفاق ہند و مسلم مینے بود کہ لاوہ است

رسوم مشرق و مغرب

عربی رسم در ایران کمتر شہرہ یے یا بد   مگر در ہند مکمل آوہ چہ رخ شب ہمے تا بد
بنہرچوں روی بینی کہ لطف زندگی نہاید   میستر مستر لیس گفتہ ہنی موئی نے آید

علامہ فیضی فیاضی ملک اشعرایے دربار اکبری

ملک اشعرا در بار اکبری
عالم شکرت و فاضل عربی
تفسیر قرآن یعربی بے لفظ
اکبر اکبر یے کردہ
برق نا ابد بے اندیشہ
مسلّم است علامہ فیضی
بے نظیر بے بدل عالی
معجزہ گویم تر قیاسی
در مقدمات بودہ او قاضی
مفسّر لاکلام در عربی

ورزش جسمانی

جسم را مضبوط و خدایی ورزش و گردش کن   جسم چوں بهتر شود ہم روح را بهتر سخن
لاغر و کمزور ننویسند بچیزے در رسید   سست ماندن را بجل - این دو لکن کار کهن

سیگریت و حقہ را ترک باید کرد

حقہ و سیگریت سرفہ را ممانع و ناپسند   سینه و شش را از کار ہم معطل می کنند
حقہ بازاں از عیادت بارها غافل شدند   بیشتر از رفح حاجت بہر آتش می روند

چستان تائبہ آمی

آں سیاہ فانی کے مارا نماں دہد   تان دادہ خوب و ستر خال تہد
گرنہاں شاد و آتش پیش او   تنگ و آشفتنہ با مہماں رود

عید اضحیٰ

عید اضحیٰ آمد و بہر سخاوت شو تیار   ایسکے قربانت شوم چیزے ز قربانی تیار
گو سفند و بزم بر آئے خور و ناست با شد روا   گر گئی رچی بود نایے تر شکل کشا
وہ بیتماں را دعایے شیر تو آوری   گر تو خود خودی - توقع از خدا ہیچ نہ

مرثیہ - در ماتم سید الشہداء حضرت امام حسین علیہ السلام

در ماتم حسین! دلم بے قرار است
 ظالم ندیدہ بود کہ روز شمار است
 آبِ فزات کوفیاں کردست بندہ نور
 رنجہ کرد آں سید کار کلمہ گو
 وقت نماز آمدہ شمر لعلیں بہ رزم
 خنجر کشید و بر حیم گل نر رواں کرد
 کشتند اہل بیت ہم صدکا فراں بہ تیغ
 بینیم بچکاں بہ تمنائے آبِ خفت
 میراث حسین کہ غلطان بچوں بود
 گور و کفن کجا است این جاہر ستخیز
 در نہ گمان دشت بہ آواز شور و شبن
 لے ہائے ہائے بچہ شیر خدا بگرد
 الحق حسین نرو مگر مرد بے حیا
 لے برق در نوشتن مرثیہ در چسیت
 آہیے رسیدہ آمدہ صد شعلہ باد است
 کرد آخیر کردہ سفلہ کینہ شہر است
 آل بنی برآمدہ از حال زار است
 گوئی کہ خوف حق زولش رو قرار است
 شاہ شہید بہر و ضو ہم نیا راست
 آں نورعین بنی کہ گل صد بہار است
 صد حیف فوج اشقیاء ہم بے شمار است
 ظالم نہاد آب کہہ این تنگ و چار است
 از قدسیان آمدہ بہ لشکر قطار است
 ریگ تپان کرد بلا چون مثل ند است
 حسرت کنان ز دیدن این کار بار است
 اے وائے وائے سپہر بنی نوشِ خدا است
 نام بدش نوشتہ ز پلیدے کار است
 بہر صواب لفظ کہ گفتی نہرار است

عصه و انتقام و معافی

عصه کردن شیوه ابرار نیست	هر که عصه کرد خوش اطوار نیست
خشم آوردن جهالت پیشه است	حاکلان را این چنین آثار نیست
از درستی پسر هم دشمن شود	سخت گیری پیشه احرار نیست
تا قدرانی دور بگریزی ازین	تا خوشی از بدترین کردار نیست
در جواب رنج کردن رنج را	انتقامی را درین احضار نیست
گم به نقصان روی مردم نمی	هم عده انت زین عمل نادانیت
در بدل آمد خدای صدف را	هوشمندان را به این اقرار نیست
صبر باید کرد در در نیلنج کار	خوبی عادت بود او بار نیست
هوش دار ای مردم کامل از حد	نسل انساں با تواضعیاری نیست
رحم کردن بر بنی نفع خود است	لطف حق است از انرا سرانیت
عفو باشد از خلق نیکو	نور خلق از کهنترین ازار نیست
روح را صحت بود از کار نیک	زنده دل پیشیار آچار نیست
بخشیه باید نرا در جائی رنج	شور و نشر ز خوشترین اذکار نیست
برقی می باید نرا هر دل عزیز	در جهان بر تر ازین رقتانیت

فریاد غنچہ و گل از دست گلچیں (بحر طویل)

در موسم بہاراں - آید چو ابرو باران - وقت صبا رسیدہ - میان بودہ خندان
آمد صدایے گلچیں - این تختہ ہائے خوش ہیں - غلابہ دلم کہ چیم - این غنچہ ہا زوال

شبیم نثار بر مار - سبزہ قطار ہر جا - آب رواں دویدہ - بودہ زشب ہر سال
کمدہ بہانگاہیے - آمد ز سبب آہیہ - این لطف ہا کہ میریم - بر باد کدہ ناداں

او طالع چاکار - رنجے بحالت زار - مار اخطا چہ دیدی - آزادہ در خیاباں
اس نازکی ندیدی - بی دواہ کہ چیدی - چریے ترانہا شد گاہے - ز پیش قدمی

تخیں حسن دودہ - کار بست این ترازہ - قدرت نرا بگوید - ہمیشہ بارش شیاں
وقت شما - آید - از دست توجہ زاید - بیکار و شرمناک - از تہنیش بہ زوال

اے برقی این صدایے - دار و بخداد اے - کار ز دست رفتہ - فہمی ز راز پہناں
لازم کنی تو غورے - آہ ز توجہ جوے - این دختران گلشن - اندمت توبہ نالاں

رباعی

ایکے آمدی در راہ دنیا گریئے بانہا ہیں تو انکراں کنند آنچہ خواہند - حالت ناوار بہیں
تو کہ ہستی از ناد سفر محروم و بہت و پا خود کردہ غلط - اے کمال شامت کواریں

خود را نصیحت دیگران را نصیحت

عجب ایسی است در دنیا همه را پر ریا بینم
دروغ و کذب ناپروم فروغی با بقا بینم
کیسے راپا کیسے الفت غانده اندریں ایام
حقوق دیگران را غضب کرکتن شیوہ ظاہر
نصیحت کو کند غیران عمل از خود بد کردہ
از قول و فعل خود ہر یک بدی را زینت دہ
خوشامد خود تمامی ہر کیسے سلوخی کردہ
برادر با برادر چپقلش کردہ و فضل خود
برایے تشع ذاتی ہر کیسے چھو گندہر خطہ
توانی برق از پرہیز عصبی تو شفیایی

جیادایں شدہ عنقا جہان را اپنے وفا بینم
عدالت گم شدہ انصاف مایل بر جفا بینم
عناد و کینہ را با ہم مگر بہر حد اینم
بجی خویش مانند فتنہ و شہو رو بلا بینم
خود غرضی فروماندہ مگر شاہ و گدا بینم
پہنیت ہم پریشانی مگر مایاں روا بینم
ز عجز و بکاری گم شدہ اہل جفا بینم
از الطاف و کرم رفتہ مخالف از عطا بینم
برایے سود و گران قلب خود پر از خطا بینم
غلط تشخیص مے کردہ مرض لا دوا بینم

پیشانی صید فتنہ یاد دہار
پیشانی بندہ را آزادوں
عبد الفطر
پیشانی باید تراز بر حال ناز
سیر فودن حرف نہاید پیش کار

پیشانی فکرم مانند گاہی بر کوثر
پیشانی نیست این اقبال و جاہ
رباعی
فکرین بر انقلاب روزگار
پیشانی بہر خدایا شاہ غنہ کوثر

در تعریف بابا گورونانک دیو صاحب فقیر کامل پنجاب

عهد با بر بود در پنجاب ما	۱۵۱ و رسم جاملی در انتها
یک فقیر کامل و اهل صفا	نام نانک گفته از اهل حیا
او صد ایسے کوس بر توحید زد	۲ گهی داده بسا از نیک و بد
شرک و عصبی را فنا بی ساخته	اسپ فکش بر گت های ناخفته
معرفت را خوب او شرح کرد	در حقیقت هم بسے توضیح کرد
گر کتابش را بخوانی هو فیا	در عمل با شتی همیشه کوشیا
جز فدا ایسے پاک ذکرے او نکرد	من هچے گویم کہ بودہ نیک مرد
او عقیدت داشت از بابا فرید	در زمان خلش بس بودہ جمید
بجائی مردانہ و بالا بھکت داشت	تخم وحدت خوب در پنجا کاشت
چونکہ وحدت را از ایسے ساخته	بنده در توصیف او پرداخته
برق بابا را بد اتم خوبتر	بودہ ممتازے بسے اہل فقر

روز جمعه آمد است بس بس
 یاد داری خوب پلا مرد و جید
 مانتی کن در عمل بس بس
 مانتی کن در عمل بس بس
 نور شیرینی بس بس
 دست و پا بس بس
 خوب خال کن در وفات
 تا خدا داد و تورا در دنیا

ظاہر و باطن یکساں باید داشت

صورت و سببت به یکساں بایدت	ظاہر و باطن برابرشایدت
تا نہ گوید کس کہ این بکار است	نیش بد است و ظاہر و راست
ظاہر حالت بود گر خوبتر	اندرونیت بایدت دان بیشتر
تا شود در خلق دنیا اعتبار	قول و فعلت بایدت بر یک قرار
هر کیے را خوبتر عزت بداد	هر کیے تا حرمتت داند هزار
گفتہ و انایاں دلت مضبوطا	بعد از آن حالت بود خود استوار
عقلندی بایدت انصاف کن	رائے خود را بخت کن در ہر سخن
آہک در رویت نماید دوستی	در قفا کند بدہ باید پوشیت
لہدیے باید ترا از صحبتش در	احتیاطی بایدت از نکبتش
با طنت باید بنیکی پائیدار	ظاہرت باشد مثال خاک
خاک را آن جہاں مقبول اند	از رضا برگشتہ خود مجہول اند
تا توانی درو با شئی از ریا	بیک دانند تا ترا اہل صفا
الارض مد غیبت و ہم ظاہری	بہ نرا باشد بہ خلقت برتری
برق مے دامنم دلم کمزور است	در غلط رفتن بییہ بیہ طور است

رباعی

۴ ہستہ برو کہ محفوظ بمنزل برسی	تو تیز تری اداں حسد ای و درماندی
دہرواں کہ بجز ارم رفتن بر سید	اشہب فکر را تو نہ بہوش راندی

در مدح سلطنتِ برطانیہ بہ ہندوستان

در زمانِ ملکہ و کتوریہ پیداشدم	آنکہ بودہ از سلاطینِ زمین بس کامگار
ہند را دیدم بہ آرام و امن و جہاد	ہیچ فتنہ ہم نہ بودہ بر جہانے آشکار
ہر یکے مذہب و ملت را محافظہ بودہ است	شیر و ہیز یک جائے کردہ بود او فرماں گدا
بعد از ان ایبدور و ہفتم بادشاہ ماشدہ	نیک کام و نیک نام و خوش عمل او نامدا
جانبِ پنجم ہنوز ہستند برما حکمران	صاحبِ شوکت و مجسمِ رحم و ہم عالی دقا
عدل و انصافش دیدم شہر و آفاق است	عاجزاں را دستگیر و سرکش را دوا
یا الہی تا ابد باشد سلامت خاندان	ایں دعا سے کمہ این سلطنت ماند قرار
برق آرا یہ کہ دیدم شکر آرم بجا	ایں کتابیہ را نوشتہ ہے ہم یک یادگار

بادشاہ وقت را عزت کم	ایں رواشتہ یہ حکم کردگار
آنکہ از دشمن بنگاہ دارد مرا	آنکہ در کسب ہنر کردہ بکار
آنکہ ازادی مذہب دادہ است	آنکہ آراے مرا بخشد ہنر را
زیر دستاں را پناہیے شود	ہر یکے را رنج و راحت بے شمار
گر نبودے بادشاہ اندر جہاں	امن و آرا یہ نمائند یہ برقرار
برق گر خواہی مرا تب را بنگاہ	بادشاہاں را حرمت یادگار

آبادی و بریادی دنیا کی سبب است ؟

چل شود خالق در انشان را منی و خوشنودیا
 ابرو یاراں یہے شود آباد خلقت ایس
 غلہ و اجناس پیدا مے شود از کثرتیے
 اسپے گا مے در نظر آید بہ خوشحالی مدام
 تند رستی ہر طرف آید نظر دہم ہا
 شکرت لغت ہا لندار دہر کہ دارد عقل خوش
 اگر گناہاں ہیچ آثا مے نباشد بر زمیں
 یہے شود آباد دنیا از مے یار و ہزار
 ہر طرف سبزہ و آبے مے نماید صہ ہا
 کس مے خواہد خورد آسودگی باشد نیا
 گوسفنداں دینے در مے باشد قرا
 راحت و آرام پریشان دھول شد نیا
 نعمت و انعام افزوں مے آید شمار
 رحمت حق مے شود از ہر طرف افراط بار

چوں گناہاں را بود کثرت بہ مینی تر جیتے
 قحط و افلاس و وبا گرد و بگموش باد ہا
 آب سبزہ را بہ مینی در کوہستان منتظر
 روزیے انشان و جیواں تنگ مے آید نظر
 عبرتے گیری اگر از عقل خود کا مے کنی
 در عمل آپا کو مضبوط مے باید شدن
 برق اگر را منی خدا داری رہتا ہیچ
 خلق مے باشد پریشاں بہ مے آید دکا
 ابرو یاراں را جواپے مے شود از کرد کا
 حالت میدان یہے باشد بہ آتش چو گدا
 کثرت آپکا بند بر باد صہ ہا کشت نیا
 اہل دانش گفتہ اند غافل نہ باشد ہوشیا
 نایہ دنیا مانند نت آرام باشد ہر قرا
 ایں تر لازم کہ ہشتی عابد و پرہیزگا

قصیدہ در مدح سابق ولیعهد کابل

ایں نظم در سن فزودہ صد و شش عیسوی در راو پندی پیش سردار
عنایت اللہ خان صاحب خواندہ بود و وقتیکہ کتاب ہذا در اسلامیہ ہائی سکول
مدرس اول پارسی بود یک ہزار روپیہ کلدارسکول مذکور را با صد
آفرین و تحسین العام حاصل شد۔

ایہ ولیعهد جوں بخت چاہاں کردی	روغنِ مکتبِ مانیبِ گلستاں کر دی
ایں سفر یاد مبارک بہ ہمہ ہمرا ہاں	دولتِ انجلیس و اطفالِ بچہاں کر دی
والیسر ہند کہ مشکو رعنا یاں نواست	با چہیں عمرِ ملاقات چخنداں کر دی
روس بے ہوش چہنا بے نوا اینے دارد	چل تو مضبوط فرار بلخ و غشاں کر دی
دولتِ انجلیس ترا قوت بازو داد	با چہیں عقلِ خدا داد کہ جیراں کر دی
اہلِ اسلام ہمہ پیر تو دے بدعا	دہ باہیں شرفِ قبولی کہ توشاں کر دی
کو دکان بہر سلام آمدہ پیشت شاہا	لطف کن۔ لطف چہ انگشت بندہ کر دی
یادِ محمود خاں کہ بفضلِ یزدان	شاد و مخطوطہ و سرورِ نطفلاں کر دی
فضلِ حق شاملِ دولت بہ ابد نیکیا باد	نامِ خود ہیچو سلاطینِ نوتاہاں کر دی
برقی قربان شود بر تو امیرِ دیجاہ	کار ہائے کہ کتی بہنروشاں کر دی

طاعون در پنجاب

دورۂ طاعون با دیدم بی	شد پریشاں علی باہر کیلے
زندگانی مروی بگذاشتند	پے سفر آوارگی برداشتند
گشتند ویراں جملہ بازار ہا	سردوشد کار محنت دار ہا
کشت پختہ ہم چناں بیکار رفت	کس ندر وید آنکہ اونا دار رفت
ہر وہی ویراں کردہ ای و سب	ہفت دلت از عمل ہائے مشنچ
ایہ برادر خوب خود را پاک د	در عبادت خاطر را در گزار
تا شود اندوہ و غم ہا در کمن	لطف خالق دلو و تر آید بکار
در عبادت برقی کن آرایشے	در امن یا شی دیا آسایشے

عزل خلافت عثمانیہ

خلیفے ترکاں بہ پس عزل خلافت ساختند	شہرت خود را بہ یک بازی بجلہ باختند
لے گناہ ولے خطا معزول شد عبدالحمید	اہل و اطفاش شدہ آوارہ از جور مزید
از کمال مصطفیٰ معلوم۔ اہل انقرہ نو	حشمت عثمانیہ فی الحال گشتہ فاسک را ۵
در ہم و بر ہم شدہ شیرادۂ اسلام است	مجلس قومی بگوئی بخت نرید نام است
ہر کیے ہر خلافت شورشیے انداختہ	بے سبب خود را خلیفہ کردہ سرافراختہ
حکم اللہ و نبی آرند اسلامی بجا	تا نباشد امن عالم این چنین غرورہ خطا
برق باید مسلمان را مجلس خود ساختن	انتخاب نیک از طرز کین انداختن

قصیدہ بر تخت شینے جناب نواب صاحب بہاولپور جان القابہ

از جلوست فتادہ شد آن رتبت عیالیاں
 غنچہ اقبال تو در صورت گل - آمدہ
 من یکے از خطہ پنجاب مسرورم بیے
 صبح صادق بہ بہاول گویا گشتہ آشکار
 عدل و فضل تو کند تسخیر دہا بے شمار
 ایک دیدی رودند نبوی بحرم پاک او
 ایک چشم مکرمت دارد بہاول پسر تو
 ایک از انفات تو دہا طلب گاراں بیے
 در سخاوت گوئیے بڑی از مثال ات خوب
 مادعا ہایے کینم عمرت بودنار و خوشتر
 و ایشرا آمد ہر یک تہنیت از فضل رب
 سایہ گسترست الار رحمت بار ہا
 آل و اصحاب پیرو شگرت بیے شوند
 از مصائب دور باشی فضل حق ہمراہ تو
 برق از دوری فتادہ گو کہ از دربار و تو

یاد آمد رونقے خوش در گلستان جہاں
 رونما شد بلبلان صد ہا بایں تہنہ خاں
 تاجدارے صاحب سلام شد با عز و شال
 و حسن حق بیے و ہدیرکت نرا از لا مکاں
 شد رعایا پند بہجت یاد لی خندہ کنال
 حاجتے عالی مناصب ہم شد ہی اکثمتہ داں
 حامیاں را رحم بخش و خاصکال را مہرہاں
 رشک خواہد خورد از عدلت مگر نوشیروان
 حاتم طائی بر آمد از خلا مانت ہمارا
 نام نور روشن شود بر صفحہ ہستی بیگاں
 ایں کلاہے گر شہات برز شدہ از آسماں
 جملہ برکات از پیغمبر آخر زماں
 چوں شوی بر تخت دولت از بہتر جلواں گناں
 جاہ دشمن بر قدرت تابا نہاں جہاں
 غریب پرورے کند از دور لطف پہچاں

CALL 19156124 ACC. NO. ۲۲۳۸

AUTHOR _____

TITLE پیام آفتاب

پیام آفتاب ۲۲۳۸

Date	No.	Date	No.
Bech	1		
11-7-48	1		

Maulana Azad Library

ALIGARH MUSLIM UNIVERSITY

RULES:—

1. The book must be returned on the date stamped above.
2. A fine of Re. 1-00 per volume per day shall be charged for text-books and 10 Paise per volume per day for general books kept over - due.

